

1983/84:103

Onsdagen den 21 mars fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 13 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades
Propositionerna

1983/84:112 till försvarsutskottet

1983/84:125 bil. 1 till utrikesutskottet

bil. 2 till försvarsutskottet

bil. 3 till socialutskottet

bil. 4 till trafikutskottet

bil. 5 punkt 1 till konstitutionsutskottet

punkt 2 till utbildningsutskottet

bil. 6 till jordbruksutskottet

bil. 7 till arbetsmarknadsutskottet

bil. 8 till näringsutskottet

3 § Utrikesdebatt

Talmannen anmälde att utrikesminister *Lennart Bodström* nu skulle lämna meddelande i utrikespolitiska frågor.

Anf. 1 Utrikesminister **LENNART BODSTRÖM:**

Herr talman! De nordiska länderna försöker att föra en politik som gagnar avspänningen i den egna regionen. Den svenska neutralitetspolitiken har bidragit till att läget i Norden länge kännetecknats av lugn och stabilitet. För att neutralitetspolitiken skall fylla sitt syfte i fred likaväl som i kris och krig krävs att omvärlden har tilltro till vår vilja och förmåga att konsekvent fullfölja den valda linjen. Vår bedömning är att en sådan tilltro finns.

En bred enighet kring grundlinjerna i neutralitetspolitiken är en väsentlig tillgång för vårt land. Den bidrar till stadga och trygghet här hemma och har också ett stort utrikespolitiskt värde. Vi visar omvärlden att neutralitetspolitiken har en stark folklig förankring och att vi är beredda att underbygga

denna politik med ett efter våra förhållanden starkt försvar. Den senaste politiska övertenskommelsen om försvarets ekonomi är ett uttryck för detta. Vår säkerhetspolitiska grundlinje kommer att fullföljas med fasthet och konsekvens.

Vi utgår från att också stormaktsblocken, trots det kyliga internationella klimatet, har ett fortsatt intresse av att inte rubba det säkerhetspolitiska mönstret som varit rådande i Nordeuropa under hela efterkrigstiden. Ingen part kan rimligen ha någon fördel av att lägga i Norden förändras eller att nya konfrontationszytor skapas. Det är mot den bakgrunden viktigt att stormakterna visar återhållsamhet i sitt agerande.

Som regeringen vid flera tillfällen tillkännagivit, ser den allvarligt på de uppgifter som under 1983 och även i år kommer att krävas av det svenska territoriet. De flesta iakttagelserna om förmåda gränskränkningar har visserligen efter de militära myndigheternas noggranna undersökningar kunnat läggas åt sidan sedan man fått en naturlig förklaring till vad som iakttagits. Men kvar står ett antal iakttagelser där vedertörande myndigheter inte kunnat utesluta att det varit fråga om avskiltigt intrång på svenskt territorium.

Neutralitetspolitikens trovärdighet kräver att vi reagerar skarpt på gränskränkningar. Att underlåta att reagera skulle kunna missförstås, inte bara av den som kränker våra gränser utan även av tredje land.

På samma sätt skulle missförstånd med allvarliga konsekvenser kunna uppstå om regeringen utan att ha övertygande bevisning gjorde uttalanden om vem som var ansvarig för gränskränkningar. Det får inte uppstå misstankar om vår beslutsamhet att konsekvent och med fasthet fullfölja neutralitetspolitiken. För att vår neutralitetspolitik skall fylla sin viktiga roll att hålla oss utanför en stormaktskonflikt räcker det inte med att vi uttalar vår vilja till neutralitet. Därutöver fordras också att omvärlden har förtroende för vår uttalade vilja.

Strävnan att bevara lugn och stabilitet i Norden blir alltmer betydelsefull, eftersom misstron mellan supermakterna tilltagit under senare år. Nya kärnvapen utplacerades under 1983 i Europa. Förhandlingarna om såväl kärnvapen som konventionella vapen bröt samman eller uppskötis på obestämd tid. Dialogen mellan öst och väst avstannade på det ena området efter det andra. Det var i den situationen som konferensen om förtroendeskapande och säkerhetsskapande åtgärder och nedrustning i Europa öppnades i Stockholm.

Under Stockholmskonferensen har hittills tre förslag till säkerhets- och förtroendeskapande åtgärder officiellt lagts fram. Det första presenterades av NATO. Därefter läde Rumänien fram ett eget förslag. Warszawapaktens stater har således inte som grupp presenterat något formellt förslag. Men inställningen hos staterna är ändå ganska väl klarlagd genom innehållet i de anföranden som under konferensen hållits av staternas utrikesministrar och företrädare för de permanenta delegationerna. Strax innan konferensens första session avslutades, läde åtta neutrala och alliansfria stater fram ett gemensamt förslag.

Det torde inte vara att gå för långt i förklaring om man säger att NATO och Warszawapakten i sina förslag redovisar två mycket olika betraktelsesätt. NATO-sidan vill att parterna omgående har insyn i varandras militära dispositioner av olika slag. Därför föreslår NATO ett sexpunktsprogram innefattande information, observation och kontroll samt ökad kapacitet för snabb kriskommunikation. NATO:s inställning är således att man först skall skaffa sig en uppfattning om nuläget och möjligheterna att utöva kontroll samt därefter i ett senare skede komma över till s. k. restriktionsåtgärder, dvs. begränsning av olika former av militär aktivitet.

Från Warszawapaktens sida önskar man i första hand få till stånd ett politiskt åtagande av alla kärnvapenstater att avstå från första-användning av kärnvapen, och ett avtal om förbud mot hot om eller användning av våld. Därutöver kan man tänka sig att förhandla om restriktionsåtgärder och informationsutbyte om militära aktiviteter.

De neutrala och alliansfria staternas förslag präglas helt naturligt i första hand av sådana åtgärder som gruppen anser förstärker de egna staternas säkerhet. Förslaget innehåller ett brett spektrum av åtgärder avseende såväl ökad öppenhet som begränsningar i fråga om militär verksamhet.

Det är vår förhoppning att Stockholmskonferensen positivt påverkar relationerna mellan de två militärallianserna. Av betydelse är att man i Wien återupptagit de s. k. MBFR-samtalen, dvs. samtalen om begränsning av konventionella styrkor i Centraleuropa. Det kan dock knappast hävdas att någon avgörande förändring inträtt. Den närmast totala bristen på förtroende och förståelse mellan supermakterna synes bestå.

Det finns ett samband mellan de förhandlingar som nu pågår på olika håll. Lyckas man i Stockholm enas om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder, bör det bli lättare att i Wien nå framgång i de just återupprägnade samtalen om ömsesidiga balanserade truppereduktioner i Centraleuropa. Skulle man i dessa förhandlingar nå resultat, kan detta i sin tur göra det lättare att få i gång förhandlingarna om medelstansvapen och strategiska vapen på kärnvapenområdet. När man på en del håll diskuterar kärnvapenfrågor, brukar man just föra in i resonemanget den bristande balansen i fråga om konventionella styrkor som man anser föreligga.

Enligt svensk uppfattning råder det f. n. en ungefärlig jämvikt mellan supermakternas samlade kärnvapensarvaller. Detta borde vara en god utgångspunkt för en frysning. Genom en frysning skulle man också hindra utvecklandet av nya generationer av kärnvapen. Sverige har i FN krävt ett förbud mot prov, produktion och ytterligare utplaceringar av kärnvapen och kärnvapenbärande samt förbud mot produktion av klyvbart material för vapenändamål. Vårt förslag har i generalförsamlingen vunnit en bred och ökande anslutning.

Sverige har i nedrustningskonferensen i Genève presenterat ett förslag till avtal om fullständigt stopp för alla kärnvapenprov. Om ett sådant kunde uppnås, skulle det samtidigt innebära ett hinder mot ytterligare spridning av kärnvapen till nya länder. Andra nedrustningsfrågor som regeringen fästet särskilt avseende vid är förhandlingar om att hejda kappning i yttre

Utrikesdebatt

rymden samt ett fullständigt förbud mot kemiska vapen. I det senare fallet synes det också föreligga någon möjlighet att supermakterna närmar sig varandra. De har också förklarat sig vara intresserade av att förhindra spridning av kärnvapen till nya stater.

I kärnvapenåldern är det en tvingande nödvändighet att försöka uppnå säkerhet tillsammans med och inte på bekostnad av motparten. Gemensam säkerhet sammanfattar just detta synsätt. Det ligger i linje med traditionell säkerhet sammanfattar just detta synsätt. Det ligger i linje med traditionell svensk utrikes- och säkerhetspolitik och med FN-stadgan.

Det i tiden mest närliggande förslaget som syftar till att begränsa kärnvapenkappningens är uppmaningen från den oberoende kommissionen för nedrustning och säkerhetsfrågor till Förenta staterna och Sovjetunionen att förhindra sig att under ett år upphöra med utplacering av kärnvapen. Ett sådant moratorium skulle göra det lättare att nå enighet om nya principer för förhandlingarna om kvalitativa och kvantitativa begränsningar av kärnvapensarsenalerna. Regeringen ställer sig bakom förslaget till moratorium.

När det gäller vårt eget närområde anser regeringen det angeläget att arbetet fortsätter på att åstadkomma en nordisk kärnvapenfri zon. Det grundläggande syftet med en sådan zon är att förbättra de nordiska ländernas säkerhet genom att minska kärnvapenhotet mot dem. De nordiska länderna skulle få sig att inte tillåta kärnvapen på sina territorier vare sig i krig eller fred. Inget hot om användning av kärnvapen skulle därmed utgå från nordiskt territorium. Kärnvapensarterna skulle utfästa sig att inte använda eller hota använda kärnvapen mot de nordiska ländernas territorier. Ett zonarangemang i Norden måste också innefatta förpliktelser rörande kärnvapenfrihet i Östersjön samt att kärnvapen avsedda eller lämpade för mål inom den tänkta zonen dras bort från vårt närområde.

En nordisk kärnvapenfri zon kan utgöra ett konkret bidrag och ett viktigt led i strävandena att minska kärnvapens roll i Europa. Ett minskat kärnvapenhot och minskad förekomst av kärnvapen i vårt närområde kan bidra till att reducera spänningen mellan stormaktsblocken. Därmed kan en kärnvapenfri zon främja avspänningen och stärka Nordens och Europas säkerhet.

Mot slutet av förra året redovisade regeringen svaren på sin sondering om en korridor fri från slagfärdskärnvapen på ömse sidor om gränsen mellan Warszawapakten och NATO i Centraluropa. Ett tillbakadragande av sådana kärnvapen från området närmast gränsen skulle enligt regeringens mening innebära att möjligheterna ökade för att undvika att kärnvapen skulle dras in i en väpnad konflikt från dess första timmar eller dagar.

Den omständigheten att regeringen tagit detta initiativ har otvivelaktigt ökat kunskaperna om förslaget och intresset för det. Förslaget spelar en ökande roll i debatten, både inom länder och mellan företrädare för olika länder. För egen del kommer regeringen att i sina internationella kontakter ta upp korridorfrågan, där så befäms lämpligt.

Herr talman! Det finns ett samband mellan upprustning, underutveckling och svält. I dag används drygt 20 gånger mer på vapen än på utvecklingshjälp.

sambandet mellan nedrustning och utveckling. Som en uppföljning av denna studie tillatte regeringen förra året en utredning för att närmare klargöra i vilken utsträckning svensk försvarsindustri vid en internationell nedrustning skulle kunna ställas om till civil produktion.

Kunskapen om den fruktansvärda nöden i u-länderna har svårt att tränga fram till industrivärldens folk. Massmedia som skall förmedla information inriktar sig på att tillhandahålla nyheter. Att i genomsnitt 20 000 barn dör per dygn i de fattiga länderna är ingen nyhet och blir därför något som får stå tillbaka för information om händelser och förhållanden som bedöms mer närliggande och intressanta. Med rätta talar de internationella hjälporganisationen om den "tysta katastrofen".

De senaste årens djupa lågkonjunktur i industriländerna har drabbat u-länderna med full kraft. Stora skulder, höga räntor och stagnerande eller minskande exportinkomster har tvingat u-länderna att drastiskt skära ned import och statsutgifter.

Det är inte bara situationen i enskilda länder som i många fall ger anledning till djup oro. Härill kommer att ett stort antal människor av politiska, religiösa eller andra skäl tvingats lämna sina hemländer, dit de inte kan återvända utan att utsättas för förföljelser. Ca 10 miljoner människor får nu sina intressen tillvaragagna genom FN:s flyktingkommisarie. För att denne skall kunna lösa sina uppgifter fordras att FN:s medlemsstater soldariskt samverkar för att bemästra problemen. Detta kan knappast sägas vara faller f. n. Det är betecknande att flyktingkommissariats årsbudget på 400 miljoner dollar så gott som helt måste täckas genom frivilliga bidrag. Sverige finner det angeläget att flyktingkommissariats auktoritet stärks, samtidigt som FN:s medlemsstater samverkar bättre för att hjälpa flyktingarna.

Missron mellan supermakterna försvarar också en lösning av regionala konflikter runt om i världen. Detta gäller inte minst konflikterna i Mellarsta Östern, södra Afrika, Afghanistan, Kambuchea och Centralamerika. Konflikterna leder inte enbart till förluster i människoliv utan också till att en redan allvarlig ekonomisk och social situation försämrats.

Grundvalarna för en lösning av konflikten i Mellanöstern finns i säkerhetsrådets resolutioner 242 och 338. Vi anser att dessa resolutioner pekar mot en förhandlingsuppställning som innebär ett israeliskt tillbakadragande från de områden som ockuperades 1967 i utbyte mot grannländernas erkännande av Israels rätt att existera inom säkra och erkända gränser. De nämnda resolutionerna måste emellertid enligt vår mening kompletteras med ett erkännande av det palestinska folkets rätt till självbestämmande – inkl. rätten till en egen stat.

Ett genomgående drag i Israels politik under de senaste åren har varit försöken att få bort PLO ur den politiska processen. PLO:s möjligheter att agera självständigt har också minskat genom att andra länder, såsom Syrien, har utnyttjat motsättningar inom organisationen för egna syften.

För att en lösning av den palestinska frågan skall bli rättvis och hållbar måste en uppgörande accepteras och stödjas av det palestinska folket. Detta

Utrikesdebatt

Utrikesdebatt

förutsätter att palestinska representanter som åtnjuter sitt folks förtroende deltar i fredsprocessen. Det är vår uppfattning att PLO och dess ledarskap – trots de interna stridigheterna – åtnjuter det stöd som krävs för denna uppgift.

Den olösta Palestinakonflikten kastar sin skugga även över Libanon, som blivit skådeplats för främmande krafters politiska och militära maktspel. Krisen i Libanon har blivit ett exempel på hur utländsk inblandning kan förvärra en intern konflikt. Respekten för Libanons integritet och suveränitet måste återupprättas.

Apartheidregimens systematiska förtryck och utsugning av den svarta majoriteten i Sydafrika har förvärrats, vilket vi har särskild anledning att enira oss i dag på 24-årsdagen av Sharville-massakern, då 69 fredliga demonstranter sköts ihjäl av den sydafrikanska polisen. Motståndare till apartheidsystemet fortsätter att fångas, torteras och avrättas. Tvångsförflyttningen av svarta har ökat.

Urvecklingen går mot en allt våldsammare konfrontation i Sydafrika. Ansvaret vilar fullt ut på den vita minoriterregimens envetna försvar av sina privilegier.

Särskilda åtgärder mot Sydafrika är enligt regeringens uppfattning nödvändiga så länge Sydafrika fortsätter sin unika rasdiskriminering, inskrivet i landets lagsystem, och framhårdar i sitt öppna förakt för folkrätten. Syftet med regeringens politik är att uppnå att apartheidpolitiken avskaffas utan blodsutgjutelse, att lindra nöden för offren för denna politik och att förbjuda Sydafrika att acceptera genombrottet av FN:s Namibiaplan.

Sverige har länge hävdat att FN:s säkerhetsråd bör besluta om omfattande och bindande sanktioner mot Sydafrika i enlighet med kap. 7 i FN-stadgan.

Den senaste tidens förhandlingar i södra Afrika har lett till att upptrappningen av våldet har avstannat – åtminstone temporärt. Sydafrika har emellertid ännu inte övergivit sin envista bedrivna förhållningsspolitik i Namibiafrågan. Vi kan inte räkna med att den sydafrikanska regimen är beredd att avlägsna den grundläggande orsaken till det allvarliga läget i södra Afrika, dvs. apartheidsystemet.

De nordiska utrikesministrarna har inbjudit utrikesministrarna i de s. k. frontstaterna till ett möte i Stockholm i juni i år. Vår avsikt är att vid detta möte få en mer djupgående information om situationen i södra Afrika. Med anledning av den allvarliga situationen i södra Afrika har regeringen beslutat avslå ett extra bidrag på 10 mil. kr. för bl. a. apartheidpolitikens offer.

Motståndarna i Kampucheakonflikten kvarstår. Dialogen mellan de inblandade länderna i regionen måste konkretiseras ytterligare för att skapa förutsättningar för en fredlig lösning. Slutmålet måste vara ett Kampuchea fritt från främmande inblandning.

Det är nu mer än fyra år sedan sovjetiska trupper invaderade Afghanistan. Någon lösning av konflikten är ännu inte i sikte. Kriget fortsätter, och civilbefolkningen utsätts för stort lidande. Den sovjetiska ockupationen är ett brott mot FN-stadgans grundläggande principer. Därför måste de

att bestämma sin egen framtid. Det är den svenska regeringens förhoppning att de indirekta samtal om Afghanistan som förs i FN:s regi skall kunna bidra till en sådan lösning.

Kriget mellan Iran och Irak har den senaste tiden tagit en oroväckande vändning. Striderna har intensifierats med omfattande förluster i människoliv som följd. Civila mål har bombats. FN undersöker f. n. om kemiska stridsmedel har kommit till användning i strid med internationella konventioner. Regeringen vill uttrycka sin djupa oro inför de många uppgifterna om folkrättsliga kränkningar i det pågående kriget. Det är mot denna bakgrund vår förhoppning att parterna skall inse nödvändigheten av ett snabbt slut på kriget. Olof Palme följer i detalj händelseutvecklingen i området i sin egenskap av FN:s generalsekretärens representant i konflikten. Han står självfallet liksom tidigare till förfogande för att medverka till en fredlig lösning om båda parter så önskar.

Länderna i den s. k. Contadorgruppen har genom sina konstruktiva fredssträngningar visat att vägen till fred i Centralamerika går via demokratisering, demokrati samt ekonomisk och social utveckling. Sverige stöder helhjärtat Contadorgruppens strävanden, som också fick ett enhälligt stöd av den gångna höstens generalförsamling.

Det är vår förhoppning att ingen stat skall vidta åtgärder i Centralamerika eller dess närområde som försvårar Contadorgruppens arbete. Militära aktioner, såsom den folkrättsstridiga invasionen i Grenada i höstas, bidrar endast till att spänningarna och konfliktriskerna ökar. Det är i dag av särskild vikt att alla de som stöder en demokratisk utveckling i Nicaragua bidrar till att underlätta ett genomförande av de allmänna valen i november i år.

Sverige är berett att tillsammans med andra stater göra vad som är möjligt för att bidra till fredsprocessen liksom att fortsätta att ge humanitär bistånd till offren för regionens konflikter. Den dag förhållandena ändras är vi beredda att ge stöd för återuppbyggnad och utveckling till andra länder i regionen liksom vi i dag stödjer Nicaragua.

Övergången till civilt styre i Argentina är en stor och viktig seger för demokratin i Latinamerika. Den utgör en inspirationskälla för alla dem som i andra länder i regionen strävar mot samma mål.

För en liten stat är det naturligt att kräva respekt för internationell rättsordning. Vi vänder oss mot de talrika fallen av öppet förakt för FN:s stadga och försöken att förvränga den för att rättfärdiga användning av våld i internationella konflikter.

Att främja respekt för mänskliga rättigheter ingår som en väsentlig del i vår utrikespolitik. Vi utgår här från uppfattningen att varje människa har rätt till liv i frihet och värdighet. Det finns ett starkt samband mellan mänskliga rättigheter och fred. Förtryck inom en stat leder inte sällan till ökad spänning mellan stater, ibland till krig. På omvänt sätt gäller att ökad internationell spänning är ägnad att befästa och skärpa ett redan existerande förtryck inom stater.

Sambandet mellan respekt för mänskliga rättigheter och fred slops fast i den europeiska säkerhetskonferensens slutdokument 1975. Det är självklart

Utrikesdebatt

att detta samband också gäller globalt.

Av FN-stadgan följer att skyddet för de mänskliga rättigheterna är en uppgift för FN och för det internationella samfundet som en helhet. Brott mot mänskliga rättigheter är inte längre en stats inre angelägenhet.

Staternas förpliktelser på detta område har preciserats i en rad deklarationer och konventioner. Sverige arbetar aktivt tillsammans med andra stater för att stärka det internationella regelsystemet till skydd för de mänskliga rättigheterna.

Sedan flera år tillbaka verkar Sverige för att FN skall anta en konvention mot tortyr. Vi hälsar med tillfredsställelse att inom Europarådet initiativ tagits till en regional konvention mot tortyr.

Erfarenheten visar att allvarliga missförhållanden när det gäller mänskliga rättigheter kan förekomma även inom kretsen av europeiska stater.

För Sveriges del har det länge varit naturligt att försöka stärka de internationella normerna för mänskliga rättigheter genom att verka för ett förbud mot dödsstraff. Vi välkomnar att en första konvention i detta ämne nyligen har antagits av Europarådet. Vi konstaterar också att FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna den 6 mars antog en resolution om att åter föra in frågan om en överenskommen mot dödsstraff i FN:s arbetsprogram. Genom ett annat beslut i kommissionen kommer intensifierade ansträngningar att göras för att hindra de många summariska, ofta politiskt betingade, avrättningar som förekommer i olika delar av världen.

De rättigheter som staterna enligt konventionerna om de mänskliga rättigheterna har förpliktat sig att försvara är medborgerliga och politiska eller ekonomiska och sociala. Fattigdom, svält och utbredd analfabetsism är i många länder uppenbara hot mot liv i frihet och värdighet.

Politisk demokrati och yttrandefrihet kan ibland upplevas som mindre omedelbara behov av människor som är undernädda, hemlösa och illiterata. Samtidigt är det självklart att ekonomiska utvecklingsansattningar aldrig kan accepteras som täckmantel för myndigheters missbruk eller våld gentemot individens personliga integritet. Utvecklade och rika länder har ett ansvar för att bidra till en positiv ekonomisk och social utveckling i tredje världen. En sådan politik bidrar också på sikt till lugn och stabilitet och till att motverka förtryck och främja en demokratisk utveckling.

Många av de krig och väpnade konflikter som utspelas i vår egen tid har haft ekonomiska och sociala orsaker som sin egentliga grund. En aktiv biståndspolitik och ett energiskt arbete för mänskliga rättigheter utgör väsentliga beståndsdelar i Sveriges långsiktiga fredsarbete. Många förtryck-aregimer har internationell spänning att tacka för sin existens och kan i skydd av yttre hot lättare hålla sig kvar vid makten. Därför är ett tråget arbete för att åstadkomma en förbättring av människors villkor ett mål som har nära samband med andra grundläggande mål för svensk utrikespolitik, nämligen avspänning och fred.

I skuggan av de övergripande frågorna om krig och fred och den ekonomiska obalansen mellan nord och syd pågår en utveckling som på sikt kan komma att beröra vår säkerhet och överlevnad. Det gäller de globala och

regionala miljöhoten. Ett akut hot är försurningen av miljö, förorsakad av alltför stora utsläpp av svavel och kvävetvöreningar i atmosfären. Denna miljöfara, som för Sveriges del bl. a. tar sig uttryck i livlösa sjöar och snabbt ökande skogsskador, kan endast angripas i internationell samverkan. Bindande internationella åtaganden om betydande minskningar av utsläppen måste snarast komma till stånd. Sverige driver frågan aktivt och kommer ensidigt att åta sig minst 30 % minskning av svavelutsläpp fram till 1993.

Världsekonomin karaktäriseras av söders med resurser. Ormligt stora rumsningskostnader framstår som det främsta exemplet på detta. Också den höga arbetslösheten utgör en misshushållning med produktiva resurser.

Det ekonomiska läget håller nu på att förbättras. Tillväxttakten inom OECD-området ökar, inflationen mattas av och stagnationen i världshandeln förefaller ha brutits. Men styrkan i uppgången är osäker såväl i Västeuropa som i u-världen, och många obalanser återstår. Allvarigast är sysselsättningsläget. För att komma tillbaka till 1979 års nivå på arbetslösheten, nämligen 20 miljoner inom OECD-området, skulle fördras att industriländerna inom OECD hade en tillväxt av 18 000 nya arbeten om dagen under fem år.

Strukturproblemen inom industrin är på många håll oförändrat allvariga. I spåren härav följer en växande protektionism. Den avsåtter tydliga effekter i det internationella samarbetet. Under 1950- och 1960-talen gick det lätt att samarbeta internationellt. Länderna hade en gynnsam BNP-utveckling. Läget är nu annorlunda, och varje land tänker mer isolerat på sina egna förhållanden, vilket leder till att samarbetet försvagas i samma stund som behovet av internationell samverkan är större än någonsin. Samarbete inom de särskilt upprättade internationella organen får stå tillbaka för ett samarbete som bedrivs på bilateral nivå eller ibland med tre eller fyra länder involverade.

I hägnat av arbetslöshet och protektionism frodas nationalistiska strömningar. En inåtvänd årtityd från i-ländernas sida försvagar samarbete mellan i- och u-länder. Detta är en utveckling som måste brytas. Gemensamt måste vi se till att den ekonomiska tillväxten stimuleras och att sysselsättningen ökar. Gemensamt måste vi verka för öppenhet i det internationella och ekonomiska samarbetet. Gemensamt måste vi arbeta för att ge u-länderna kraft att själva hantera sin ekonomiska utveckling.

Kan en sådan ekonomisk samverkan uppstå, har också ett verkamt bidrag lämnats till minskning av spänningarna i världen.

Ant. 2 ULF ADELSONH (m):

Herr talman! Under de senaste årtiondena har det förvisso förts en livlig debatt om olika internationella frågor i vårt land. På konflikthärddar har försunnats. Det har funnits ett mycket brett engagemang kring internationella problem – ett engagemang som ibland förvänat utländska iakttagare. Svensk utrikespolitik har bedrivits med hög profil och stor aktivitet. Ett litet land måste också ha rätt att uttrycka sin åsikt, har det bl. a. hetat.

Den lugna vrå av världen, varifrån vi trodde oss kunna bedriva en aktiv

Utrikesdebatt

utrikespolitik med hög profil i de flesta frågor har dock plötsligt kommit att framstå som mindre säker. Vi har fått ett spänningstillstånd mellan stormakterna och ett växande militärstrategiskt intresse för Nordeuropa. I detta läge ställs nya och delvis förändrade krav på vår egen utrikespolitik.

För en del debattörer blev det en obehaglig upptäckt att plötsligt se att utrikes- och säkerhetsfrågorna inte bara handlar om att kommentera händelser i andra länder och i fjärran världsdelar. Säkerhetsproblemen finns nu i vår omedelbara närhet.

Den nya debatten har också väckt frågor om enighet eller oenighet i utrikesdebatten.

Det brukar talas om vikten av enighet mellan de demokratiska partierna om svensk utrikespolitik. Och visst har enighet ett värde.

Vår demokrati, som alla demokratier, skapar möjlighet till växling vid regeringsmakten. Andra länder skall inte spekulera om vad regeringsskiftet kan betyda för Sveriges ställning och handlande i världen. Sådana spekulationer kan minska vårt lands förmåga att göra sig gällande internationellt, och de skulle i sista hand t. o. m. kunna föranleda förtäckt eller öppen inblandning i vår inre politik.

Men vi skall ha klart för oss att kravet på enighet samtidigt inte är utantiska. Det kan försvåra den debatt som i ett demokratiskt land oundgängligen behövs om både utrikes och inrikes politik. Det kan också tänkas att verkliga meningssmottagningar inte kommer fram, och även detta kan vålla missförstånd utomlands. Enigheten får inte vara någon falsk enighet, och i själva verket kan man omöjligt vara ense om allting. Enigheten har ett egenvärde men är inget självändamål. I så fall kommer bara sakarägumentet att ersättas av allmänna och rättsliga innehållslösa slagord.

Detta innebär en avvägning. I frågor där en klar, gemensam folkmening har utkrystalliserat sig, eller i frågor som är av grundläggande betydelse för Sveriges förhållande till omvärlden, där väger skålen att eftersträva enighet mellan de demokratiska partierna mycket tungt.

Viktiga är grundprincipen att Sverige iakttar alliansfrihet syftande till neutralitet i händelse av krig. Sverige ansluter sig inte till några maktblock, varken NATO, Warszawa-pakten eller det som de alliansfria staterna försöker bilda.

Vi bestämmer själva vår utrikespolitik. Vi har inga fördragsmässiga förpliktelser som bestämmer över neutralitetspolitiken eller dess innebörd. Neutralitetspolitiken har inte inskrivits i någon grundlag. Inte heller har någon formlig allmän neutralitetsförklaring avgivits. Utrikesutskottet förklarade både 1956 och 1973 att allt sådant var onödigt, eftersom den svenska neutralitetspolitiken på alla håll var väl känd och hade rönt växande förståelse och respekt.

För att den politiken skall förbli trovärdig fördras att vi bestämt och med alla till buds stående medel avvisar varje försök till kränkning av våra gränser. Vårt land måste visa vilja att värna om vår frihet och vårt oberoende. Det är min övertygelse att Sverige härigenom också gör fredens sak den största tjänsten.

Men det är lika klart att vi svenskar inte iakttar någon ideologisk neutralitet. Sveriges folk sätter frihetens och demokratin grundstater i första rummet, och det måste framgå också i Sveriges internationella betende, inte minst inom de olika mellanfolkliga organisationerna. Enligt vår mening i moderata samlingspartiet bör det visa sig också i biståndspolitiken.

I vad mån den alliansfria politiken kan kräva särskild återhållsamhet i politikernas offentliga yttranden eller utländska umgänge är något som var och en av oss måste bedöma själv. Vi moderater kan inte gå med på att det därvidlag skulle finnas något tolkningsförträde för regeringen, än mindre för Olof Palme personligen. Herr Palme har själv genom uttalanden och aktiviteter på det internationella fältet, både som statsråd och i opposition, gjort anspråk på mycket vida marginaler. I den mån politiker från andra partier gör anspråk på samma handlingsfrihet, måste detta självfallet stå också dem fritt.

Herr talman! Det finns även frågor som inte direkt berör alliansfriheten men där enigheten mellan de demokratiska partierna ändå är viktig. Dit hör det nordiska samarbetet och Sveriges deltagande i internationella arbetsorgan som FN, OECD, GATT och Europarådet. Dit hör också arbetet för att hävda de mänskliga och medborgarliga rättigheternas helgd och arbetet för världens fred och för internationell – men inte isolerad svensk – nedrustning. Dit hör vidare arbetet för att främja den sociala och ekonomiska utvecklingen i de fattiga länderna och ge dem bistånd i nödsituationer. Och dit hör också arbetet för att främja en fri världshandel.

Våra svenska politiska partier är ofta medlemmar av internationella sammanslutningar som arbetar för att främja bestämda politiska och sociala idéer. Detta samarbete är värdefullt. Vi moderater gör anspråk på samma aktning för de organisationer vi tillhör som exempelvis socialdemokraterna gör för sina. Men det måste, herr talman, också vara klart att svensk utrikespolitik skall bestämmas i Sverige. Visser är det naturligt och bra att samråda med meningfränder i andra länder. Men om regeringen skall kunna göra anspråk på uppslutning kring sin utrikespolitik måste den inre svenska debatten och samrådet mellan de svenska demokratiska partierna komma i första rummet.

Det är inte givet att vi skall behöva nå enighet om allt det som med större eller mindre rätt betecknas som utrikespolitik.

Vi har i vårt parti i vissa frågor vår bestämda övertygelse, som vi vill arbeta för oberoende av vad andra tycker. Vi anser att fredsarbetet först och främst måste handla om hur man löser internationella konflikter. Vi anser att frihet och varaktig fred är oskilljaktiga begrepp och att de militära rustningarna runt om i världen är en följd av krigsrisken, inte en orsak till dem. Vi anser att det är effektviviten i vårt bistånd till utvecklingsländerna och inte biståndsanslagens andel av nationalprodukten som är viktigast. Vi moderater anser att man skall reagera lika starkt i fråga om övergrepp mot mänskliga rättigheter oberoende av var de äger rum. Avrättningar i Chile och avrättningar på Cuba är värda samma fördömande. Förtryck i Sydafrika och

Utrikesdebatt

Onsdagen den
21 mars 1984

Utrikesdebatt

förtroek i Kampuchea är lika illa. För oss är stormaktens överväld mot mindre stater alltid oacceptabelt, oberoende av vilken stormakt som följt sig.

Det finns en rad utrikespolitiska frågor som bör ställas under debatt i vårt illa fredliga land. I en del av dem tycks vi ännu ha svårt att bli ense. I andra frågor, särskilt sådana där Sverige har skal att visa en mera direkt aktivitet, bör vi sträva efter att vara eniga. Answeret för det åvilar i främsta rummet regeringen. Den svenska grundlagen har genom utrikesnämnden skapat en, ur internationell synpunkt, ovanlig möjlighet till samråd mellan regering och riksdag – och mellan regering och opposition. Särskilt i de fall där man strävar efter enighet är det viktigt att utnyttja den möjligheten.

Regeringsformen föreskriver i 10 kap. 6 §: "I alla utrikesärenden av större vikt skall regeringen före avgörandet överlägga med nämnden, om det kan ske." Grundlagberedningen strök under att "utrikespolitikens betydelse för rikets säkerhet motiverar att riksdagen försäkras sig om en vidsträckt insyn därri och ett starkt inflyrande däröver." I regeringens proposition i ärendet – Olof Palme var då satsminister – hette det att regeringen skall "vara skyldig att överlägga med nämnden i alla ärenden av större vikt, såvida detta inte är omöjligt av särskilda skäl".

Grundlagen säger alltså att överläggningen skall ske "före avgörandet". Naturligtvis måste detta gälla det verkliga avgörandet. Det räcker inte att komma till utrikesnämnden i efterhand, sedan exempelvis statsministern eller utrikesministern genom ett eller annat "utspel" bundit sin, regeringens eller kanske rent av landets prestige.

Det här är inte oviktigt. Här regeringen i en viss fråga underlåtit att samråda med utrikesnämnden före det verkliga avgörandet, måste det rimligen bero på att saken inte bör anses vara av större vikt, eftersom grundlagen annars föreskriver samråd. Detta är en signal till både svensk och utländsk opinion. Då kan det inte heller vara tal om att kräva uppställning från andra politiska partiers sida. Lika uppenbart är det naturligtvis att ingen uppställning kan krävas av dem som under nämndens överläggningar anmält en från regeringens ståndpunkt avvikande mening.

Herr talman! Regeringens utrikesdeklaration speglar dock den enighet som i mycket stor utsträckning råder mellan de demokratiska parterna om den svenska utrikespolitiken. Vårt parti kan instämma i mycket, om än inte i allt, som framhålls i deklarationen.

Det är också av stor vikt att Stockholm står som värd för konferensen om förtroendeskapande åtgärder och säkerhet i Europa. Välet av konferenssort innebär i någon grad ett erkännande åt den utrikespolitik som vi har bedrivit det senaste årtiondet. Det är ett mått på förtroende som också ställer krav på oss för framtiden.

Stockholmskonferensen är en del av den vidare s. k. ESK-processen. Genom framsteg vad gäller militära och politiska säkerhetsåtgärder, ekonomiskt samarbete och arbetet för mänskliga rättigheter söker ESK-processen skapa en bestående och rättvis fredssordning i Europa. Trots påfresningar har processen bestått under de händelserika åren sedan Helsingforsmötet 1975. Det är ändå ett tecken så gott som något på de deltagande nationernas

gemensamma intresse för säkerheten i vår världsdal.

Vi har från vårt parti ofta sagt att ESK-processens helhet måste bevaras. Den ena delen kan inte ses som isolerad från den andra eller den tredje. Erfarenheterna från 1970-talet lärde oss att avspänningspolitiken i längden blir resultatlös om den inte sätter sin prägel även på andra relationer mellan och inom de europeiska staterna. Arbetet för rustningskontroll och arbetet för de mänskliga fri- och rättigheterna har bägge på sikt betydelse för freden. Den ena ambitionen får inte prutas bort till förmån för den andra.

Under det gångna året har vi modererat hårt kritiserats för att vi har framhållit sambandet mellan fred och frihet och mellan krigsrisker och förtroek. Det var därför av stor betydelse att utriksutskottet och en enig riksdag i höstas slog fast dessa samband. Den enigheten måste nu föras vidare i praktisk politik.

Om ett par år, 1986, kommer en ny konferens för uppföljning av ESK-processen att inledas i Wien. Intill dess är det naturligtvis vår förhoppning, som alla andra, att Stockholmskonferensen skall ha kunnat avsäta konkreta resultat. Låt oss också hoppas att de möten som vi sällan talar om men som är nog så intressanta ur internationell perspektiv, nämligen mötena i Ottawa och i Bern om mänskliga rättigheter och mänskliga kontakter, skall leda till vissa resultat av betydelse för Europas framtid.

Men vi skall ha klart för oss att det är farligt att ställa sikret för högt. Arbetet kommer att ta lång tid. Det kommer att drabbas av bakslag, om än tillfälliga. Resultatet kommer sannolikt inte alltså att motsvara förväntningarna i de högtidliga invigningstalen. Men man skall inte bli besviken för det. Om sten läggs på sten i ett noggrant och metodiskt arbete, blir resultatet ofta mer bestående än resultatet av det hastverk som stundens ingivelser ibland kan fresta till.

Stockholmskonferensen har nu tagit sin första paus. Inledningskedet präglas av ett konkret förslag från västsidan, som utrikesministern nämnde, ett från Rumänien och ett från de neutrala och alliansfria staternas grupp. Öst var då ännu icke redo för en närmare precisering av sina ståndpunkter, vilket måhända är naturligt, eftersom man har haft ledarsäkerhet i Kremli sedan mitten av förra året. Den nya ledningen behöver rimligen en viss tid för att göra en förnyad prövning av sina utrikespolitiska ståndpunkter, särskilt på de områden där en sådan prövning är nödvändig.

Utplaceringen av ett mindre antal robotar i Västsverige, Storbritannien och Italien i slutet av förra året var utan tvakan ett stort – och, skulle jag tro, oväntat – utrikespolitiskt nederlag för Sovjetunionen. Dittills hade ju de sovjetiska SS 20-robotarna fått stå i ensamt majestät, med över 200 raketer riktade mot Europa, var och en med tre stridsmissiler och var stridsmissil med en laddning tredubbel starkare än Hiroshimabomben.

Många förutspådde att NATO:s robotupplaceringar skulle leda till en säkerhetspolitisk isid i Europa. Men så har det inte blivit. De olika militära initiativ som Sovjet tog i Centraleuropa och Atlanten har inte lett till vare sig militära eller politiska reaktioner i väst. Mellan de bägge tyska staterna – i

Onsdagen den
21 mars 1984

Utrikesdebatt

Utrikesdebatt

hög grad brännpunkten för det delade Europa – förefaller relationerna nu snarare att vara inne i en intressant fas av successiva närmanden.

I ett bredare perspektiv inger detta förhoppningar, även om det inte är så säkert att det framstår på samma sätt från sovjetisk utgångspunkt. Men samtal mellan de bägge supermakterna om nedrustning måste, även från sovjetiska synpunkter, rimligen fört eller senare framstå som oundvikliga. Det är i sammanhanget ett viktigt framsteg att MBR-samtalen i Wien återupptogs och att bägge sidor tycks vara beredda att något modifiera sina positioner. Än mer betydelsefulla är de framsteg som gjorts, främst genom sovjetiska tillmötesgåenden, vid förhandlingarna i Genève om ett globalt förbud mot kemiska vapen.

Förhoppningsvis, herr talman, är detta tecken på ett mer förtroendefullt samtalsklimat mellan Washington och Moskva. Det finns efter år av mörker anledning till åtminstone en viss försiktig optimism, även om det också här kan ta sin tid innan vi ser några konkreta resultat.

Herr talman! Urväckningen i andra delar av världen kan inge både oro och tillförsikt.

Läger i Mellanöstern är och förblir spänt. En försörjning i Libanon förefaller mera avlägsen än någonsin, liksom ett tillbakadragande av främmande trupper från landet. Den amerikanska politiken förefaller i stor utsträckning ha misslyckats. I dag ligger hoppet om framsteg snarast i de försiktiga kontaktaker som tas mellan Jordanien, Egypten och den del av PLO som fortfarande står under ledning av Yasser Arafat. Att det förutsäts avgörande förändringar av den israeliska politiken främst när det gäller Västbanken står klart. Den nuvarande israeliska regeringens fastslåsning vid bosättningspolitiken kan enligt vår mening aldrig föra något gott med sig.

Mellan Iran och Irak fortsätter det ömsesidiga massmord som kriget innebär. Nu tillgrips också förefaller det i varje fall, kemiska vapen för att möta de anfallsvägor med barnsoldater som vi tidigare sett. Jag tror inte att vi ens i vår vildeste fantasi kan föreställa oss det fruktansvärda som där sker. Ansträngningarna att skapa fred har misslyckats, och utsikterna förefaller för dagen minst sagt mörka. Vi kan inte heller bortse från risken att konflikten sprider sig.

I Afghanistan pågår, som utrikesministern nämnde, för femte året kampen mellan de stora sovjetiska ockupationsstyrkorna och de olika delarna av det nationella afghanska motståndet. År efter år har vi kunnat följa hur ett nationellt hjälte drama utspelas i landets berg och dalar. Fördomandena av ockupationen har i FN och andra fora varit massiva. De försiktiga tecken till sovjetisk vilja till förhandlingslösning som för något år sedan tycktes finnas har nu tyvärr blåst bort.

I södra Afrika har de svarta frontstaterna Angola och Mocambique å ena sidan och apartheidstaten Sydafrika å den andra sträckt varandra händerna och lovat ett slut på den ömsesidiga destabiliseringspolitiken. Kan ske – förhoppningsvis – medför de övrenskskommiserna vissa öppningar när det gäller ansträngningarna för att Namibia skall få självständighet; kan ske förbättrar de också möjligheterna att göra något åt hungern i Zimbabwe och

Mocambique. Det är också självklart att ett snabbt tillbakadragande av de ca 25 000 kubanska soldater som finns i Angola skulle vara ett positivt bidrag till denna process.

I Centralamerika förbereds val – den 25 mars, om bara några dagar, i El Salvador, och den 4 november i Nicaragua, för att nu nämna de mest uppmärksammade. I bägge fallen finns det säkert anledning att sätta en del frågetecken. Men det viktiga är att själva valen visar en insikt om att problemen i denna del av världen kan lösas bara med fredliga och demokratiska medel. Vi stöder från vårt parti helt och fullt Conradoraguppens ansträngningar.

För tio år sedan framstod Latinamerika i svensk debatt som en mörk kontinent, präglad av förtryck och militärjuntor. Bilden var oräddvis då, och i dag är den alldeles felaktig. Under de senaste åren har Latinamerika tagit stora och betydelsefulla steg mot en fastare demokratisk utveckling. Argentina är självfallet det mest glädjande exemplet. Även i Brasilien pågår en långsammare förändring i riktning mot demokrati. Iländer som Peru, Colombia, Venezuela och Ecuador sitter demokratiskt valda regeringar. I Chile väcklar diktaturen – dess tid tycks vara utmätt. Detsamma tycks, om man skall tro televisionen, gälla för Uruguay.

Det finns all anledning för Sverige att ta fasta på den demokratiska utveckling som nu förefaller präglja denna kontinent. Den visar nämligen att diktatur kan ersättas av demokrati. De latinamerikanska stater som under 1983 tagit ett steg närmare demokrati har ett gemensamt drag. De har haft ett oberoende näringsliv, en relativt fri ekonomi och en fri handel. Än en gång har det bevisats att steget till demokrati är mycket kortare i dessa diktaturer. Det visar att vårt land måste arbeta för dessa värden och att arbetet för mänskliga rättigheter måste vara en avgörande del i vår utrikespolitik. Detta gäller även för vår egen världsdal, där vi med glädje kunnat hälsa Spanien, Portugal och Grekland välkomna i skaran av demokratiska nationer. När det gäller de socialistiskt styrda diktaturstaterna ser vi inga sådana ljusningar. Herr talman! Jag inledde med att påminna om hur utrikesproblemen under de senaste åren trängt sig på oss med en kraft vi måhända var ovana vid. Jag tänker självfallet på den ubåtskris som präglat vår säkerhetspolitik och därigenom betydande delar av vår utrikespolitik sedan hösten 1981, den dag då en rysk ubåt strandade i Gåsöfjärden.

Åren 1980–1982 kränktes Sveriges territorium vid ett stort antal tillfällen av främmande ubåtar. Ubåtskyddskommissionen, som på regeringens uppdrag – men med ett oberoende ansvar – studerade frågan, ansåg sig också kunna fastställa ubåtarnas ursprung. Jag skall citera vad ubåtskyddskommissionen skrev: "Det har i sanning sitt intresse:

"Om summan av alla dessa indicier läggs samman med vad som i övrigt är känt om marina operationsönsnader i Östersjön framstår det enligt de militära och civila svenska experter kommissionen konsulterat som klart att kränkningarna vid Hålsfjärden liksom andra kränkningar under 1980–82 utförts av ubåtar tillhörande Warszawa-pakten."

Regeringen Palme har åtskilliga gånger sagt sig till fullo instämma i

Utrikesdebatt

Utrikesdebatt

ubåtskyddskommissionens bedömning.

Under 1983 fortsatte kränkningarna. I omfärdning, inkränkning och utrustning skildje de sig knappast på något avgörande sätt från kränkningarna under 1982.

Sedan 41 dygn pågår nu spänning mot "främmande undervattensverksamhet" inom Karlskronaområdet. Indikationerna är fler till antalet och till sin kvalitet minst lika säkra som de från 1982. Men då, under Hälsfjärdssindciden ten i oktober 1982, slog statsminister Palme fast att främmande ubåtar trängt in i Hälsfjärdsområdet.

Det hävdas på sina håll att det inte går att dra några politiska slutsatser av de ubåtskränningar som ägt rum under t. ex. perioden sedan sommaren 1982. Det är, enligt min mening, en felaktig och alldeles omöjlig slutsats.

Vi måste inse, vare sig vi vill eller inte, att vi står mitt i en allvarlig säkerhetspolitisk kris. Våra militära resurser är – trots beundransvärda insatser av försvarers personal – ännu så länge otillräckliga. Våra politiska och diplomatiska insatser respekteras inte, måhända därför att även de bedöms som otillräckliga.

Det senaste årets ubåtskränningar förändrar inte i sak de slutsatser som ubåtskyddskommissionen drog, men när kränkning läggs till kränkning, innebär detta en upptrappning av den politiska utmaningen mot vår neutralitet och vår territoriella integritet. Därmed ökar också betydelsen av hur vi svarar politiskt. Våra reaktioner i dag kan avgöra trovärdigheten för vår vilja att hävda vår territoriella integritet i morgon.

Regeringens kraftiga diplomatiska protest till Sovjetunionen den 26 april 1983 följdes av en nedfrysning av de officiella förbindelserna mellan de bägge länderna. Det var ett naturligt inslag i den strategi regeringen, med oppositionspartiernas stöd, valde. Besöksutbyte på ministernivå fryses ånyo.

Under hösten uttalade statsministern att förbindelserna kan normaliseras först när vi är säkra på att kränkningarna upphört. Detta var då – i höstas – den svenska linjen.

Men kränkningarna fortsatte. I december i fjol sade försvarsministern: "ÖB konstaterar att främmande ubåtsverksamhet har förekommit under hösten såväl på svenskt territorium som på svenskt inre vatten.

Enligt ÖB har minst tre fall av kränkingar ägt rum under hösten. I ÖB:s rapport finns en rad andra observationer. Det kan alltså inte uteslutas att svenskt sjöterritorium utsatts för ytterligare kränkingar."

Trots detta signalerade regeringen en ändrad attityd. Normaliseringen sågs som allmer angelägen. Svårigheterna att bevisa den nationella identiteten på en enstaka inträngande ubåt, och att uttalanden om nationallitet därför inte gjordes, togs till intäkt för en normalisering.

Det hävdas ofta i debatten att vi inte kan diplomatiskt agera mot Sovjetunionen, eftersom bevis om sovjetiskt ansvar för de senaste kränkingarna saknas. Jag delar denna uppfattning. Men jag ser därför inget skäl för att i stället nu ta aktiva och ensidiga svenska initiativ.

Vi moderater har avrått från att vid denna tidpunkt fullt ut normalisera de

politiska förbindelserna med Sovjetunionen. Vi menade att detta kan tolkas som brist på fasthet i våra politiska reaktioner mot kränkingar, kränkingar som förvisso visar på en betydande ut hållighet från den andra sidan.

Karlskronakränkingen fick oss moderater att föreslå regeringen att åtminstone uppskjuta sin inbjudan till den sovjetiske jordbruksministern tills någon form av klarhet om händelserna därnere vunnits. Detta tillbakavisades av den svenska regeringen.

Herr talman! Det formella beskedet om normalisering av de politiska förbindelserna efter ubåtskränkningarna lämnades till Sovjetunionen mitt under vår största ubåtskyddsoperation någonsin, i varje fall i tredstid. Det var ett onödigt steg. Ingen hade kunnat klandra regeringen om den hade väntat. Det fanns inga avtal eller överenskommelser som hade rubrats. Steget var helt och hållet vårt, till tidpunkt såväl som till innehåll.

Herr talman! Låt oss göra ett tankeexperiment.

Vi har nu beslutat att fullt ut normalisera förbindelserna med en annan stat. *Om*, herr talman, det nu är denna stats militärmakt som opererar i Karlskronaområdet, vilka slutsatser om Sveriges politiska motståndskraft drar då den statens politiska och militära ledning?

I detta "om" ligger faror för respekten för Sveriges vilja att med alla medel hävda sin neutralitet och sin territoriella integritet.

Vi moderater begär inte att regeringen på grundval av detta "om" skall göra några aktiva insatser riktade mot någon stat. Men för Sveriges skull begärde vi att regeringen, på grundval av detta "om", skulle undvika att själva ta initiativ som faktiskt inte behövde tas. Den distinktionen borde vara klar. Jag vet, herr talman, att den distinktionen har uppfattats i vår omvärld.

Herr talman! Det är också viktigt att söka nå klarhet i vem och vad som oinbjudet besökt – och kanske fortfarande besöker – vattnen utanför Karlskrona. Regeringen får inte falla uttalanden som kan uppfattas som försök att förtinga spaningsarbetet. Jaktten måste självfallet pågå så länge försvaret anser det meningsfullt.

Ubåtskyddskommissionen gjorde förra gången den arbetade en viktig insats. Den visade också att regering och opposition i samförstånd kan göra viktiga insatser när vårt lands säkerhet kräver det.

Överenskommelsen om extra anslag till försvaret som träffades i förra veckan visade på samma vilja att nå samförstånd i viktiga frågor. Genom att återkalla ubåtskyddskommissionen har regeringen möjligheten att ånyo visa årlig vilja till säkerhetspolitiskt samarbete och samförstånd. Sverige behöver det i dag.

Anf. 3 THORBjÖRN FÄLLDIN (c):

Herr talman! Målet för vår utrikes- och säkerhetspolitik är ytterst att bevara vårt lands oberoende. Men det är också att i fred lika väl som i krigslagen trygga vår nationella handlingsfrihet politiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt. Bara därmed blir det möjligt att på demokratisk grund utveckla det svenska samhället efter de svenska medborgarnas egna värderingar. Nationell säkerhet och trygghet är en förutsättning för att de enskilda

Utrikesdebatt

Utrikesdebatt

medborgarna skall känna personlig trygghet.

Men säkerhetspolitiken har – som vi vet – också en vidare målsättning, nämligen att i samarbete med andra länder bidra till en fredlig utveckling i världen, till minskade rustningar, till utjämning av motsättningar och till större inbördes försäelse och mer jämlika förhållanden. Den har till mål att verka för internationell solidaritet och för en värld, där även små stater kan hävda sina intressen.

Allt detta råder det också, nu liksom tidigare, i sak bred enighet om. Det gäller de politiska partierna. Men det gäller också medborgarna i gemmen. Svensk utrikes- och säkerhetspolitik har en stark folklig förankring genom bl. a. folkförelsernas breda internationella engagemang, frivilligorganisationsnernas stora omfattning inom försvaret och den allmänna värnplikten. Denna grundläggande enighet gäller också bedömningen att Sveriges grundläggande intressen även i framtiden bäst gagnas av den allansfria politiken i fred, syftande till neutralitet vid en eventuell kris eller krig i vår omvärld.

Jag menar att det ändå finns anledning att då och då påminna om dessa grundläggande förhållanden. Utrikesministern gjorde det också. Det finns nämligen i dag i den svenska utrikesdebatten – på samma sätt som i den inrikespolitiska debatten – en benägenhet att mer betona det som skiljer än det som förenar.

Men i omvärldens bedömning av vad Sverige vill och vad Sverige förmår spelar det en mycket stor roll, om partierna och olika medborgargrupper kan visa att de håller ihop i dessa helt avgörande frågor. Enighet när det gäller t. ex. vårt försvar kan inte mätas i pengar. Men kunde den det, skulle det föra sig om stora belopp.

Det jag nu har sagt betyder inte att jag är emot utrikespolitisk och säkerhetspolitisk debatt. Finns det meningsskiplikheter mellan de politiska partierna eller mellan andra grupperingar, skall man givetvis redovisa dessa. Men det ligger inte i landets intresse att någon ger intryck av större motsättningar än vad det i verkligheten finns. Det borde inte heller ligga i något partis intresse att handla så.

Det finns i internationell politik trots allt större risker för missförstånd och *med* missförstånd än i inrikes sammanhang. En anledning är helt enkelt att iakttagare utomlands aldrig kan få den snabba och detaljerade information som vi själva får genom TV, radio, tidningar och andra kanaler.

Herr talman! Säkerhetspolitiken har många olika komponenter. Det gäller att utföra rådande förhållanden åsradkomma en samverkan mellan främst utrikespolitiken, försvarspolitiken, vår politik i internationella nedrustningsfrågor, handelspolitiken och biståndspolitiken.

Vad det i dag gäller är bl. a. att genom en aktiv utrikespolitik göra klart för alla i vår omvärld, att Sveriges bestämda vilja att försvara sig och själv bestämma över egna angelägenheter inte har påverkats av att vår del av världen på ett helt annat sätt än tidigare har dragits in i det storpolitiska spänningsfältet. Det gäller att göra klart, att det heller inte har påverkats vår del av ansvaret för att vidmakthålla stabilitet och lugn i Norden. Det gäller att

efter vår förfråga söka bidra till att avspänningsprocessen kommer i gång igen. Det gäller att medverka till att ge FN och andra internationella organ styrka och kraft att upprätthålla respekt för ingångna överenskommelser och utveckla mer av en internationell rättssordning.

Försvarspolitiskt gäller det bl. a. att kunna följa upp denna utrikespolitiska handlingslinje genom att kunna avvisa de inkräktare som redan i fred visar intresse för vårt territorium, kanske för att sätta oss på prov men troligast för att rekognoscera områden och försvarsanläggningar som skulle kunna bli av betydelse i ett krig. Ubåtskränkningarna visar vad det här är fråga om. Men vi måste vara medvetna om att svenskt territorium också visas intresse från landbacken, från luften och från rymden.

På nedrustningsområdet gäller det för svenskt vidkommande att genom olika konkreta initiativ och krav medverka till att förhandlingar och diskussioner på nytt kommer i gång i olika internationella nedrustningsföretag. Utrikesministern redovisade i sin deklaration ett antal sådana regeringsinitiativ, som vi i centern ställer oss bakom. I många fall rör det sig om en uppföljning av initiativ som togs av de regeringar i vilka centern medverkade.

Handelspolitiskt gäller att fortsätta att bilda opinion för en fri handel över nationsgränserna. Utan en sådan öppenhet försämrats möjligheterna att uppnå den ekonomiska återhämtning som är helt nödvändig för att driva tillbaka massarbetslösheten och för att klara omställningarna till en ny konkurrenssituation och nya betingelser. Det blir också allt viktigare med internationellt samarbete i miljöfrågor. Forsurningen är bara ett exempel – nedrustningen av haven ett annat.

Biståndspolitiskt gäller det att göra klart både för svensk allmänhet och för en internationell opinion att en förstärkning av tredje världens köpkraft utgör en av många försättningar för en verklig ekonomisk återhämtning. Det gäller också att göra klart hur fördjupade ekonomiska klyftor mellan rika och fattiga länder kan leda till nya politiska och militära spänningar.

Den socialdemokratiska regeringen har ibland gett intryck av att vara beredd att tunna ut försvarslaget i säkerhetspolitiken och försöka kompensera det genom ökade politiska insatser. Varje mera betydande konkret ställningstagande på försvarsområdet har dock lett till att den socialdemokratiske regeringen följt upp den traditionella försvarspolitiken. Den negativa inställningen till flygplanet JAS under socialdemokraternas tid i opposition övergick i regeringsställning till att socialdemokraterna i allt väsentligt konfirmerade det beslut som hade fattats av den tidigare socialistiska riksdagsmajoriteten. De olika förstärkningarna av ubåtskyddet har genomförts i enighet. Socialdemokraterna tog själva initiativ till överlägningarna om hur man skulle trygga genomförandet av 1982 års försvarsbeslut, när devalveringen och uppgången i dollarns värde ledde till ändrade förutsättningar. Socialdemokraterna har därefter – i likhet med övriga partier – verkligen också bjudit till för att få en uppgörelse till stånd.

Socialdemokraterna bör givetvis harangeras för att till slut ha tagit en realistisk ställning. Men det är samtidigt svårt att undgå ett intryck av socialdemokratisk klivenhet, för att inte säga förvirring. Det blir i längden

Utrikesdebatt

Utrikesdebatt

påfrestande, inte bara för det socialdemokratiska partiet självt utan också för nationen, om det största partiet ständigt känner sig behöva tillfredsställa två opinioner: först en i sin propaganda i valrörelsen och sedan en annan i sitt handlande.

Herr talman! Det finns all anledning för varje svensk regering att driva och utveckla en aktiv utrikespolitik. Men det skulle vara till stor skada för trovärdigheten i vår samlade säkerhetspolitik om det skedde på bekostnad av försvarslaget.

Utbåskränkningarna har även i det fallet visat vad det är fråga om. Både avslöjandet av ubåt 137 år 1981 och utbåskränkningarna i Håtsfjärden 1982 följdes upp med starkast tänkbara politiska reaktioner. Ändå har kränkningarna fortsatt. Vi vet fortfarande inte, om de senaste fridsförarna har kommit från samma håll. Principiellt spelar det inte heller någon roll. Det som vi måste ta fasta på är att diplomatiska reaktioner inte har varit tillräckliga. Vi måste kunna sätta tillräcklig militär kraft bakom orden, om vi skall kunna hoppas på att få vara i fred. Försvarer har ännu inte all den utrustning man behöver för att kunna bedriva ubåtsjakt på det sätt man önskar. Men genom de beslut som fattats tillförs försvarer nu successivt nya och effektivare vapen och annan utrustning. Det är mycket oroande att främmande makt av allt att döma opererar djupt inne i ett av våra viktigaste militära skyddsområden.

Herr talman! Det viktigaste just nu är att Sverige sätter in alla tillgängliga resurser för att försöka bringa klarhet i vad som har hänt och händer i Karlskrona. Det är också sådana direkta försvarer har fått. Det har jag blivit förvissad om, liksom jag är förvissad om att försvarer gör sitt yttersta för att nå resultat och vinna klarhet.

Ingen - vare sig här hemma eller i vår omvärld - skall kunna svära i tvivelsmål om vår vilja och beslutsamhet att efter yttersta förmåga hävda våra gränser och vårt territorium.

Den fyrrpartioverenskommelse som träffades i förra veckan om försvarer gör det möjligt att i allt väsentligt fullfölja 1982 års försvarsbeslut trots de ändrade ekonomiska förutsättningarna. Detta beslut innebär i sig att Sverige inte ökar sina försvarsinsatser i samma utsträckning som länderna i vår närhet. Än mindre har Sverige följt med i stormakternas höjning av försvarsnivån.

Uppgåelsen innebär att det nu finns förutsättningar att genomföra ytterligare förbättringar av ubåtskyddet. Flygvapnet får möjligheter att behålla de tre Drakendivisioner som har varit i fära och som betyder så mycket för den svenska gränsövervakningen från luften. Överenskommelsen ger också möjligheter att skaffa den bättre beväpning till Viggen som har varit planerad.

Herr talman! Som jag redan betonat har emellertid fyrrpartioverenskommelsen ett värde därutöver. Därför vore det bra om denna överenskommelse också blev inledningen till en period av mindre partipolitisk konfrontation i utrikes- och säkerhetspolitiken än den som vi har upplevt de senaste två åren. Internationellt fortsätter förhållandet mellan supermakterna att präglas av missro och spänning. Det finns på samma sätt som tidigare en strävan att

stärka de egna maktpositionerna och få ett militärt övertag. Så länge detta består riskerar man ständigt ökade rustningar. Men supermaktskonflikten - liksom de många regionala konflikterna runt om i världen, som är mer eller mindre förbundna med supermaktskonflikten - rymmer också ideologiska motsättningar, rivalitet om råvaror och försörjningskällor. Alla lider samtidigt alltmer av att rustningsbödan ekonomiskt sett har blivit så tung.

Som utrikesministern beskrev gick under hösten alla bilaterala nedrustningsförhandlingar mellan Sovjetunionen och USA i stå. Förhandlingarna om såväl kärnvapen som konventionella vapen bröt samman eller uppsköts på obestämd tid. I stället skärpes spänningen, bl. a. som en följd av att NATO gjorde allvar av sitt beslut att börja upplaceringen av nya kärnvapen i Europa.

När det nya året började utgjorde därför Stockholmskonferensen om förtroendeskapande åtgärder i Europa enda naturliga forum för direkta kontakter mellan USA och Sovjetunionen. Förhoppningar knöts inte minst till att själva öppnandet, med deltagande av de 35 ländernas utrikesministrar, skulle bidra till en begynnande lösning.

Glädjande nog ledde också samtalet i Stockholm mellan USA:s och Sovjetunionens utrikesministrar till en preliminär överenskommelse om att återuppta förhandlingarna om reduktion av de konventionella styrkorna. Förhandlingarna har också just i dagarna på nytt satt sig kring förhandlingsbordet i Wien.

Stockholmskonferensen som sådan har ett mycket begränsat mandat. Det var inte heller att vänta att inledningssektionen, som just har avslutats, skulle ge några mer påtagliga resultat. Vad man främst kan hoppas på är att Stockholm kan fortsätta att vara den kontaktpunkt mellan stormakterna som annars i så hög grad saknas i dag.

Det finns samtidigt anledning att ställa in sig på en fortsatt avvaktande hållning från konferensens deltagare. Den nya ledningen i Sovjetunionen vill troligen pröva sig fram så länge det inte finns några klara tecken på hur det kommer att gå i det amerikanska presidentvalet. Ledningen i Moskva är också i högsta grad upptagen av egna problem, inte minst på det ekonomiska området.

I det rådande internationella klimatet kommer små länder som Sverige säkert att även i fortsättningen ha svårt att vinna gehör för sina ansträngningar att påskynda nedrustning och avspänning. Men det får aldrig leda till att vi som enskilda medborgare eller som politiska beslutsfattare ger upp. Ingen uppgift är i dag mera angelägen än att bygga för fred. I den uppgiften har också alla beslutsfattare ett brett folkligt stöd, både från fredsrorelsen och från andra håll.

Risken är i stället att brist på initiativ och utblivna framsteg helt skall omintetgöra tilltron till supermakternas förmåga att vrida utvecklingen rätt igen. Skulle denna tilltro, detta hopp, släckas riskerar vi att människorna gripas av vanmakt - ja, rent av skräck för kärnvapenkrigets fasor. Trots att vi befinner oss så nära denna punkt är det knappast möjligt att fatta vad ett kärnvapenkrig skulle innebära.

Utrikesdebatt

Utrikesdebatt

Till de initiativ som under dessa omständigheter stött på patrull hör den svenska regeringens förfrågan om intresset för en kärnvapenfri korridor i Europa. Detta initiativ avslutar annars väl till tankar som har förekommit i både öst och väst.

Även om regeringen inte har gett någon helt fullständig redovisning är det klart att det svenska initiativet fick ett svalt mottagande. Orsaken är säkert delvis den internationella situationen. Men man kommer heller inte ifråga att den märkliga handläggning som frågan blev föremål för inom den svenska regeringen spelade en stor roll.

Inte heller när det gäller frågan om en kärnvapenfri zon i Norden kan man vänta sig några mera påtagliga och snabba framsteg under nuvarande förhållanden. Det innebär inte att Sverige behöver förhålla sig överksamt.

Statsministern angav i somras i ett tal i Helsingfors vissa grundelement som enligt regeringens uppfattning kan och bör ingå i ett zonarrangemang. Utrikesministern upprepade nu en del av detta i regeringens deklaration. Statsministerns tal återspeglade i sin tur riktlinjer som riksdagen tidigare hade lagt fast. Ett enhälligt utrikesutskott återgav i sin tur i nedrustningsbetänkandet vid jultiden förtta året med gillande vad statsministern hade sagt.

Trots det höga tonläge och trots de delvis yriga formuleringar som tydvis använts i diskussionen har alltså glädjande nog enigheten visat sig bestå även i zoutfrågan.

Den svenska trovärdigheten i nedrustningssammanhang är stark. I ett avseende skulle vi dock kunna stå ännu starkare, nämligen om sambandet mellan den fredliga användningen av kärnkraft och atomvapenspridningen vann allmänt erkännande i vårt land och Sverige kunde handla efter det.

Centern står fast vid sin linje: förbud mot utanbryning i Sverige, förbud mot utförelse av reaktor-teknologi, direktlagring och icke upparbetning av utbränt kärnbränsle samt intensifierad forskning om säkrare lagringsmetoder. Med en sådan inhemsk handlingslinje skulle Sverige kunna lämna ytterligare aktiva bidrag till att förhindra kärnvapenspridning.

Herr talman! Som utrikesministern framhöll i sin deklaration försvarar misstron mellan supermakterna också en lösning på många av de regionala konflikter som pågår runt om i världen. Det finns också anledning att notera att dessa i flera fall fått inslag av brutalitet, flyktningsproblem, nöd och lidande för civilbefolkningen, något som håller på att sänka hela folk till färdigdom och djup misär för lång tid framåt.

I Sydafrika är brutaliteten inbyggd direkt i samhällssystemet. Apartheid kan bara upprätthållas med våld och förtryck. Likväl kan man inte räkna med att den vita regimen frivilligt är beredd att uppge ens delar av detta avskryvårda system. Förr eller senare kommer det att leda till nya urladdningar.

Inte minst de ekonomiska bekymren har satt de s. k. frontstaterna under ytterligare sydatrikansk press. I t. ex. Namibia kommer därför säkert förhållningspolitiken att fortsätta. Det möte med frontstaternas utrikesministrar som skall hållas i Stockholm på inbjudan av alla de nordiska länderna bör kunna ge värdefull information om den allt trögare situationen i hela

södra Afrika.

Brutalitet, nöd och misär gäller i hög grad också för situationen i Libanon, där de internationella väkterstyrkorna inte har förmått dämpa den oersonliga kampen mellan parterna. Tvärtom har den utländska inblandningen bidragit till att ytterligare splittra. Den s. k. försöningskonferens som pågår i Luzanne har dess värre avslutats utan något som helst resultat.

Brutalitet kännetecknar också i högsta grad striderna mellan Iran och Irak. Krigshandlingarna har här kraftigt intensifierats med omfattande militära förluster som följd. Men brutaliteten och kränkningarna av mänskliga rättigheter griper mycket djupare än så. Barnsoldater skickas ut på stridsfältet. Civila mål bombas med stora umbäranden och lidanden för civilbefolkningen som följd. Det förekommer uppgifter om användning av kemiska stridsmedel.

Herr talman! Det får inte finnas några speciella omständigheter som hindrar eller avhåller den svenska regeringen från att rikta uppmärksamheten på och fördöma kränkningarna av de mänskliga rättigheterna också i denna del av världen.

Ans. 4 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Sveriges gränser kränks av främmande makt. Det har hänt vid upprepade tillfällen under fyra års tid. Det är fastlagt att Sovjetunionen vid två tillfällen har varit ansvarig för de illegala inträngningen på svenskt inre vatten. Vilket än syftet med dessa kränkningar är, utgör de en utmaning mot svensk neutralitetspolitik. För omvärldens tilltro till denna är det viktigt att ingen möda sparas i försöken att uppsåra, avslöja och sätta stopp för inkräkterna.

Vilken upplösningen än blir kan den komma att få konsekvenser för den svenska säkerhetspolitiken. De politiska direktiven till försvaret måste vara entydiga. Det är viktigt att i Karlskrona inte bara identifiera en inkräktare utan också om möjligt säkerställa bevis som kan utgöra tillräckligt underlag för politiska åtgärder. Det blir ett mycket lågmodskrävande arbete. Den svenska försvarsmakten, med de många människor som är engagerade i sökandet i Karlskrona, har vårt fulla stöd. De måste ges den tid de behöver för att klara sina utomordentligt svåra uppgifter.

Ett sätt att bevara tilltron till den svenska säkerhetspolitiken är att ha ett starkt försvar. Från folkpartiets sida finner vi det därför tillfredsställande att de fyra demokratiska partierna i förtta veckan kunde enas om att i huvudsak kompensera försvaret för de valutakursförändringar och prisstegringar som ägt rum sedan det senaste försvarsbeslutet.

Uppgåelsen innebär bl. a. att handlingsfriheten behålls för att kunna bevara de tre Drakendivisionerna, att jaktrobotar kan beställas och att ubåtskyddet ytterligare förstärks, dvs. det sakliga innehåll som folkpartiet hela tiden velat genomföra. Med den utmaning som svensk neutralitetspolitik utsätts för är det viktigt att beslut om försvaret kan tas i enighet.

Den svenska neutralitetspolitiken är väl förankrad bland människorna. Detta är en värdefull tillgång för ett litet neutralt land, beläget mellan de

Utrikesdebatt

båda militärallianserna i öst och väst. Att upprätthålla neutralitetspolitiken är för Sverige ett sätt att bevara landets frihet, oberoende och demokratiska styrelseskick.

Definitionen av den svenska neutralitetspolitiken har alltsedan diskussionerna om ett skandinaviskt försvarsförbund på 1940-talet legat fast: alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Den svenska neutralitetspolitiken förutsätter ett starkt försvar.

Detta innebär att politiken syftar till att hålla Sverige utanför en eventuell militär konflikt. Den svenska neutralitetspolitiken är inte bara till nytta för Sverige – den är också till gagn för avspänningen i vår del av världen.

Det får inte råda någon tvekan om att Sverige i händelse av krig kommer att förbli neutralt. Detta kräver bl. a. att vi även i fredstid måste kunna hävda våra gränser gentemot den eller de stater som inte respekterar Sveriges territorium.

Det måste vara klart för alla främmande makter att hela det svenska folket står bakom den neutralitetspolitik som statsmakterna har lagt fast och att vi är beredda att försvara oss om så skulle behövas.

Det är därför beklagligt att både enskilda politiker och partier söker utnyttja utrikespolitiken i försök till inrikespolitiska vinster. Utrikespolitiken gäller ytterst värdet av Sverige som fri, oberoende och demokratisk stat och måste bedrivas under ansvar och med fasthet och kontinuitet.

Socialdemokraterna har alltsedan sitt regeringsutträde i oktober 1982 haft svårt att koordinera utrikespolitiken. Den har dessutom bedrivits med nonchalans. Det må stå statsministern fritt att själv utforma den svenska utrikespolitiken, hur förargligt det än måste kännas för utrikesministern. Men det allvarliga är att utrikespolitiken har skötts på ett sådant sätt, att det utomlands kan ge intryck av att den traditionella enigheten i Sverige inte längre råder. Dessutom kan tvära kast i vår utrikespolitik undergräva våra möjligheter att verka i internationella sammanhang.

Nya teorier om den aktiva svenska neutralitetspolitiken har lanserats. Initiativ på det säkerhetspolitiska området har tagits utan de förberedelser som krävs för att nå enighet. Budskapen från de ansvariga i regeringen vad gäller innehålllet i ett eventuellt avtal om en kärnavapenfri zon i Norden har varit motsägelsefulla och luddiga. Detta är bara några exempel på hur en oskicklig utrikespolitik hotar det samförstånd som krävs för att neutralitetspolitiken skall vinna trovärdighet inom och utom Sverige.

Det är utomordentligt viktigt att budskapen från Sverige på det utrikespolitiska området inte ger utrymme för den minsta tvekan. Neutralitetspolitiken måste utformas med konsekvens och fasthet. Det är nödvändigt att politikerna agerar så att den folkliga förankringen och enigheten kring den svenska utrikespolitiken bevaras.

Självfallet innebär inte detta att utrikespolitiken inte skall kunna diskuteras. I en fungerande demokrati kan inte något område vara tabubelagt för debatt. Olika uppfattningar och bedömningar måste få komma till uttryck även på det utrikespolitiska området. För oss politiker gäller det då både att kunna tala när så behövs och att kunna tala i rätt ögonblick. Detta kräver i sin

tur eftertanke, gott omdöme och förmåga att låta landets intressen gå före partipolitiska hänsyn. Så bevaras den folkliga förankringen och därmed grunden för en framgångsrik svensk neutralitetspolitik. Den svenska neutralitetspolitiken hindrar inte heller att Sverige tar ställning i kontroversiella internationella frågor. Var än förföljelse, förtryck och förmedning av människor äger rum måste detta fördömas. Denna kritik kan aldrig begränsas till enskilda händelser. Den måste framföras med kraft och konsekvens varhelst på jorden – i vår närhet eller långt borta – människovärde och mänskliga rättigheter förtrampas. Kritiken måste riktas mot alla diktaturer, oberoende av den ideologi med vilken de söker berättiga sitt förtryck.

I Polen har militären tagit makten. Med stöd från Sovjetunionen blev Polen över en natt en militärdiktatur. Hotet mot de kommunistiska maktbärarna hade sitt ursprung i en folklig rörelse som fristående från statsapparaten organiserade arbetarna, ett hot som ansågs kräva undantags-tillstånd och ännu hårdare förtryck.

Det enda polackerna begärde var att tillerkännas de rättigheter som fanns lagfästa i den polska konstitutionen. Solidaritet blev namnet på den rörelse som de många människor av egen fri vilja bildade. En sådan rörelse är alltid ett hot mot ett totalitärt samhällssystem. Vi får inte förtrotas i vårt stöd av Solidaritet och av den polska kyrkan. En sak är klar: Kruccifiset kan aldrig besejras av hammaren och skärpan.

Även i Turkiet häskar militärerna. De öfria val som där har genomförts visar bara att generalerna vill behålla den politiska makten i landet. De försök till demokratisering som har gjorts kan inte dölja att förtrycket fortsätter.

Den sovjetiska ockupationen av *Afghanistan* är nu inne på sitt femte år. Det uttalade sovjetiska motivet för att invadera Afghanistan, att landet hotades utifrån, saknar all trovärdighet. Det rör sig om en stormakts övergrepp på den liden alliansfri nation. Invasionen är en politik i klar motsättning till de fredssträvanden som den sovjetiska regeringen gärna säger sig stå för och utgörper trovärdigheten i den ryska statsledningens deklamationer. Krossandet av Afghanistan har allvarligt försämrat klimatet mellan stormakterna.

Den sovjetiska ockupationsarmén fortsätter att sprida död och terror i Afghanistan. De sovjetiska ledarna stärker greppet om strategiska punkter och vägar i det ockuperade landet. I vissa delar av Afghanistan har den sovjetiska ockupationsmakten inriktat sig på att upplåna alla förutsättningar för fortsatt bebyggelse. Flyktingströmmen har ökat. Det kan enligt vissa uppgifter röra sig om sex miljoner människor. Förmodligen är det världens största flyktingproblem.

I *Argentina* har folkviljan vunnit stora framgångar. Efter att ha styrts av generalerna har landet nu fått en folkvald president. Argentina har klarat den svåra omslutningen från diktatur till demokrati.

I *Nicaragua* har en revolutionär rörelse med bred förankring i olika folkgrupper lyckats skapa förutsättningar för en demokratisk samhällsut-

Onsdagen den
21 mars 1984

Utrikesdebatt

veckling. Nicaragua skulle kunna bli ett land, där ledarna överlåter makten till demokratiskt valda organ. Det är den utveckling vi hoppas på och som vi alla vill underlätta. En förutsättning för en sådan utveckling är att press- och mötesfrihet snarast införs, att alla politiska partier ges lika möjlighet att verka inom landet samt att i valen i november alla röstberättigade ges möjlighet att rösta utan fruktan och utan tvång och med full valhemlighet. Grundorsakerna till svårigheterna i Nicaragua är – som i så många andra u-länder – de ekonomiska och sociala förhållandena. De är ofta ett resultat av årtionden av envælde och förtryck. Det är oroande att de ansvariga för den amerikanska utrikespolitiken inte förstår eller inte vill förstå detta. Därför kan också den amerikanska politiken få motsatt effekt mot vad den säger sig vilja uppnå.

I dag är det 24 år sedan händelserna i Sharpeville. Den vita rasistregimens döds skjutningar den dagen har i hög grad blivit symbolen för den raspolitik som bedrivs i *Sydafrika*. Mot alla kristna och humanistiska värden anser sig de vita i detta land ha rätten att förtrycka och döda människor endast därför att de har en annan hudfärg.

Det är viktigt att Sverige ger sitt stöd till de svartas kamp för frihet och demokrati. Särskilt gäller det i dessa dagar, då Sydafrika med militära attacker och ekonomiska påtryckningar har tvingat frontstaterna att drastiskt minska sitt stöd till de svartas kamp i Sydafrika. Ett uttryck för vår solidaritet är lagen om investeringsförbud i Sydafrika och Namibia. Ett sådant förbud har starkt stöd från de svartas organisationer, som under svåra förhållanden – ofta i exil – arbetar för en förändring i Sydafrika. Det är viktigt att denna lag blir så effektiv som möjligt. Det är därför nödvändigt att den nu pågående utredningen om investeringar i Sydafrika också prövar frågan om den dispensmöjlighet som nu finns i lagen skall avskaffas.

Mot bakgrund av vissa uttalanden i pressen under den senaste tiden vill jag fråga utrikesministern: Är det verkligen socialdemokraternas avsikt att avskaffa den lag om investeringsförbud i Sydafrika och Namibia som infördes under folkpartiregeringen för några år sedan?

Få områden i världen har som *Mellersta Östern* drabbats av krigets många fasor: bombningar, terror och massmord. Under de senaste månaderna har vi sett hur Libanon, en gång en blomstrande stat vid Medelhavet, har slitits i stycken. Efter hårda strider mellan konkurrerande grupperingar i landet – med olika religiös och politisk bakgrund – och militär inblandning av främmande makter ligger nu stora delar av huvudstaden och landet i ruiner. Denna konflikt utgör också ett bot mot världsfreden. För att skapa fred och stabilitet i området är det viktigt att man finner en lösning som tillgodoser de många olika intressena i landet.

En förutsättning för detta är att utomstående avstår från att inter文era politiskt eller militärt. Det är vår förhoppning att dödlaget i förhandlingarna skall brytas och Libanon ges en möjlighet att enas och få en framtid i fred.

Folkpartiets ordförande, Bengt Westerberg, talade för en månad sedan i Göteborg om Israel, freden och antisemitismen. Han pekade på att Israel fortfarande är den enda demokratin i hela *Mellersta Östern*. Medan

motståndare till regeringarna i arabländerna ofta hamnar i fängelse, hamnar folk ur oppositionen i Israel i parlamentet.

Att Israels existens är en kärnfråga i konflikten i *Mellersta Östern* betyder inte att det är den enda viktiga frågan. Fred i denna del av världen förutsätter bl. a. att palestinierna får en egen statsbildning. Hur Israels säkerhet skall tryggas, hur gränserna skall dras och hur palestiniernas rättigheter skall tillgodoses måste fastställas genom förhandlingar. En palestinsk statsbildning måste leva i fred med och bredvid Israel, inte i krig med eller på ruinerna av Israel.

Shahens fall i Iran hälsades av många med stor tillfredsställelse. Den regimens åsidosättande av de mänskliga rättigheterna och förföljelse av olikrätänkande hade mötts med avsky. Men det är tragiskt att behöva konstatera att sedan Khomeini störtade shahen har utvecklingen mot förtryck och mänsklig förnedring blivit allt värre.

Det gäller inte bara förföljelse av politiskt olikrätänkande. Kvinnorna har betrövats möjlighet att delta i samhällsarbete på lika villkor med männen. Avrättningar efter summariska rättegångar – om alls några – verkställs för politiskt och religiöst olikrätänkande, för äktenskapsbrott, homosexuallitet och för ohörsamhet mot det islamiska prästerskapets påbud.

Sverige får aldrig förtrottas i sin kritik mot det iranska samhällssystemet, som på många sätt fört landet flera århundraden tillbaka. Vilket skäl som ligger bakom regeringens motvilja att kritisera regimen i Iran, när den så uppenbart åsidosätter grundläggande mänskliga rättigheter, är svårt att förstå. Statsminister Palme anser sig kanske genom sitt mediarapporag i kriget mellan Irak och Iran inte böra uttala sig. Men vad har Sveriges utrikesminister att säga?

Alla krig medför ofarbara lidanden. Detta har vi ännu en gång fått en påminnelse om genom rapporterna från kriget mellan Iran och Irak. I tiotusentals skickas unga män ut för att slaktas ute på slagfältet. I sin fanatism låter ledarna i Iran småpojkar delta i kriget. Med berätt mot skickas dessa barnsoldater till en säker död i öknen.

Inte heller Irak drar sig för att använda de mest avskyvärda medel i kriget. Rapporter hävdar att kemiska stridsmedel har använts av den irakiska krigsmakten. Ett sådant sätt att föra krig måste möta vår djupaste avsky.

Oroa över den internationella utvecklingen är stor. Förhandlingarna mellan stormakterna i de centrala och avgörande nedrustningsfrågorna har avbrutits. I år har en ny ledare i den ena stormakten tillträtt, i den andra skall en ny ledare väljas eller omväljas. Det amerikanska valet kan medföra att intresset i den amerikanska administrationen för att åter sätta sig vid förhandlingsbordet blir svagt. De villkor de nya ledarna i Sovjetunionen ställer för att återuppta förhandlingarna tycks vara desamma som tidigare.

En ljusglimt i de mörka skuggor som spänningen mellan stormakterna kastar över världen är Stockholmskonferensen om förtroende- och säkerhetskapande åtgärder och nedrustning i Europa. Här finns ett forum där stormakterna och de båda militärallianserna har en möjlighet till dialog. Här kan Nordamerikas och Europas stater söka komma överens om åtgärder som

Onsdagen den
21 mars 1984

Utrikesdebatt

Utrikesdebatt

kan börja bygga upp det ömsesidiga förtroende som är nödvändigt för diskussioner om hur rustningsspiralen skall hejlas.

Stockholmskonferensens första session avslutades i förra veckan. Det är naturligtvis för tidigt att redan nu förvänta sig något resultat. Sveriges uppgift kan vara att tillsammans med övriga neutrala och alliansfria stater söka överbygga de motsättningar som finns mellan de båda militärallianserna. De s. k. NN-staternas förslag i slutet av sessionen var ett steg i rätt riktning.

I diskussionerna mellan stormakterna har – alltså sedan NATO tog det s. k. dubbelbeslutet i Bryssel i december 1979 – frågan om utplacering av missilerna stått i centrum. I förhoppningen att tvunga Sovjetunionen till förhandlingsbordet beslutade NATO att – som ett svar på Warszawa-paktens utplacering av SS 20-missilerna – starta utplaceringen av kryssningsrobotar och Pershing II i december 1983.

Så långt nåddes syftet att förhandlingar i Genève inleddes. Men från Sovjets sida fullföljdes hotet att avbryta förhandlingarna om NATO-beslutet började förverkligas. Det är beklagligt att möjligheten att nå förhandlingsresultat inte bättre utnyttjades.

Det är nu hög tid för stormakterna att ompröva sin inställning.

USA har visat för Sovjetunionen att de menade allvar med dubbelbeslutet i Bryssel. Sovjet måste betänka sitt ansvar för att en upptrappning i kärnvapenupprustningen skedde genom dess utplacering av SS 20-missiler. Om USA verkligen vill förhandla, bör ytterligare utplaceringar av medeldjansmissiler nu upphöra. USA och Sovjetunionen bör åter sätta sig vid förhandlingsbordet i Genève. Det finns en överväldigande folkopinion inom många länder världen över bakom detta krav.

Det finns ingen som har något att vinna på en fortsatt upprustning. En ömsesidig och balanserad nedrustning bör inledas. Stormakterna bör som ett första steg frysa den militära rustningen på nuvarande nivå.

Sedan några år har de nordiska regeringarna med varierande grad av entusiasm och precision behandlat frågan om en kärnvapenfri zon i Norden. Detta är faktiskt första gången efter de resultatlösa förhandlingarna om ett skandinaviskt försvarsförbund som man diskuterar en harmonisering av de nordiska ländernas säkerhetspolitik. Just denna aspekt på zonfrågan har inte belysts särskilt mycket.

Frågan om en kärnvapenfri zon för det nordiska området handlar ytterst om att de nordiska länderna tillsammans skall hemställa till kärnvapenmakterna – i praktiken till USA och Sovjetunionen – om bindande garantier för att kärnvapen inte kommer att användas mot det nordiska området i händelse av konflikt.

Detta kräver naturligtvis förhandlingar mellan de nordiska länderna. Uttalet har gjorts av de nordiska parlamenten, och frågan har behandlats vid de nordiska utrikesministermötena.

Det är uppenbart att det i själva verket är ganska litet som de nordiska regeringarna själva kan göra för att zonen skall kunna förverkligas. Som när det gäller all annan nedrustning krävs det att de som har vapnen sätter sig ner och förhandlar.

Det finns två slutsatser man kan dra av diskussionen kring en kärnvapenfri zon i Norden. Den första är att det är bra för den allmänna debatten att den faktiska situationen blir klarlagd. Det skall inte ske för att kyla ner entusiasmen hos dem som vill arbeta för fred, utan för att det arbetet skall kunna bedrivas från realistiska utgångspunkter. Den andra slutsatsen är att vi – av hänsyn till de nordiska staternas olika säkerhetspolitiska lösningar – måste vara försiktiga med långtgående uttalanden i zonfrågan som kan skapa problem för något annat nordiskt land.

Herr talman! Inget hot mot friheten är större än hotet mot freden. Fred och frihet hänger nära samman. Vi känner alla en skälvalande oro inför kärnvapenhotet och ett ursinne över rustningsvanvetter. Något av det mest positiva som har hänt under senare år är att så många människor i de demokratiska länderna – särskilt så många ungdomar – har engagerat sig i den växande fredsrörelsen. Men det är också symptomatiskt att det är i väst som denna rörelse har vuxit sig stark. Bara i ett demokratiskt samhälle är sådan opinionsbildning tillåten.

Kärnvapen har fortsatt mänskligheten i en ny situation. Hotet om ett kärnvapenkrig har gett frågan om fred och frihet en ny dimension. Ett krig där dessa vapen kommer till användning innebär med all sannolikhet mänsklighetens förintelse.

Dagens stora ödesfråga är att hejla den intensiva kärnvapenupprustningen. Stormakterna måste därför inleda en dialog, som kan leda till en begränsning av rustningarna. Inte ens för att uppfylla den nu gällande doktrinen om avskräckning behövs fler kärnvapen. De som finns räcker för att förgöra allt liv på jorden flera gånger om.

Avspänning och dialog över de ideologiska gränserna är i dag den enda realistiska möjligheten för att nå inte bara en varaktig fred, utan också frihet i de stater där statsbildningarna bygger på förtryck och ofrihet. Den ideologiska kampen mot kommunismen kan inte vinnas med militära medel. I en kamp med sådana medel finns bara förlorare.

Kampen mot förtrycket i Östeuropa kan föras vidare också efter en avspänning mellan stormakterna. Information och öppenhet över gränserna är alltid ett hot mot diktaturer. Att återställa den atmosfär som rådde i mitten av 1970-talet kan ännu en gång ge människorna i öst en chans till närmare kontakter med demokratierna i väst. Därvid kan också förutsättningar för förändringar i de östeuropeiska diktaturena skapas.

Herr talman! Drömmen om en övernationell organisation, där konflikter mellan stater skulle kunna lösas med fredliga medel och där de fåriga länderna kunde finna stöd, lever ännu stark hos många. De avgörande frågor mänskligheten står inför i dag visar att behovet av Förenta nationerna är större än någonsin. Därför är ett helhjärtat stöd för FN från Sveriges sida viktigare än någonsin.

Sverige kan bidra till arbetet för fred och frihet i världen genom en generös biståndspolitik.

en målmedveten insats för demokrati och mänskliga rättigheter,

en trovärdig försvarspolitik och

Utrikesdebatt

I december 1979 gick stora sovjetiska styrkor in i Afghanistan. Det uppgavs att det skedde på begäran av Afghanistans regering. I själva verket åtföljdes den militära interventionen av en statskupp i Kabul, där regeringschefen Amin mördades.

Den sovjetiska invasionen beskrivs då som en kortvarig hjälpsats. I dag, mer än fyra år senare, fortsätter de blodiga striderna i Afghanistan. Det finns enligt vår mening bara en lösning: de sovjetiska styrkorna måste dras tillbaka. Afghanistans folk måste utan all främmande inblandning få bestämma över sin egen framtid.

Herr talman! I dag finns det egentligen bara ett organ där det förekommer en dialog mellan stormakterna och länder i de bägge militärblocken tillsammans med de neutrala och alliansfria länderna, nämligen den pågående Stockholmskonferensen. Konferensens huvuduppgift är att söka enas om olika förtroendeskapande åtgärder. Det är en mycket angelägen uppgift, och om man lyckas kan det bidra till att skapa ett bättre klimat mellan stormakterna och länderna i Europa.

Att Stockholmskonferensen över huvud taget kommit till stånd beror mycket på de konstruktiva insatser Sverige och övriga neutrala och alliansfria länder gjorde under ESK-mötet i Madrid. Sådana insatser tror jag också kommer att behövas under den konferens som nu pågår i Stockholm.

Anf. 6 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Den som hade väntat sig en hård debatt om utrikespolitiken i riksdagen i dag har anledning att känna sig besviken. Den som hoppats få se en nationell enighet har desto större anledning att känna sig besviken. Av i varje fall den hittillsvarande debatten framgår att den förklaring som regeringen i dag avgivit inför riksdagen egentligen inte på någon punkt har föranlett avvikande meningar från partiernas företrädare. Ändå är det en deklARATION som inte viker för viktiga problem utan på en rad punkter gör klara och bestämda ställningstaganden och drar upp riktlinjer för svensk utrikespolitik. Det står också klart att vår utrikespolitik präglas av kontinuitet och att det är en bred parlamentarisk och folklig upplåtning kring den.

Sedan är det en annan sak att det finns nyansskillnader i bedömningarna och att det från oppositionens sida förs fram kompletterande synpunkter på den deklARATION regeringen har avgivit. Om jag nu söker efter sådana nyanser, kan jag naturligtvis i Ulf Adelsöns anförande finna något.

Jag vill, utan att för den skull inleda någon polemik mot vad Ulf Adelsöhn har sagt, betona vad jag redan har framhållit, nämligen att regeringen tar uppgifterna om gränskränkningar på stort allvar. Försvaret har fått bättre resurser för att bekämpa gränskränkningar, och man har likaså fått ökade möjligheter att ingripa genom de förslag som regeringen lagt fram och riksdagen godkänt. Man har också använt resurser i form av vapeninsatser i stor omfattning. Det uppges att den operation – om uttrycket tillåts – som har pågått i Kariskonaområdet hittills skulle ha kostat 50 milj. kr. Vi får hoppas att något övningsändamål har uppnåtts på köpet.

Regeringen har på allt sätt visat förtroende för försvarets ledning och

personal. Men här ingår också att inte ställa orimliga krav på försvaret.

Det har förekommit observationer om ubåtar, underrättensverksamhet eller vad man nu vill använda för uttryck, och i och med dessa observationer har det blivit försvarets uppgift att inskrida på lämpligt sätt. Det har man också gjort. Avsevärda åtgärder har vidtagits för kontroll. För säkerhets skull har, som sagt, också stora vapeninsatser gjorts. Vid ett tillfälle, då man trodde sig ha ett tämligen säkert spår, fällde man 14 sjunkbomber – och det var inte för övningens skull eller som någon lek. Vid ett annat tillfälle strax efteråt fälldes åtta sjunkbomber i följd.

Det måste stå klart för var och en att regeringen menar allvar och att försvaret har fullmakter att utföra regeringens intentioner.

Det är emellertid också klart att vi inte får pressa kraven på militären så långt att vi säger att hela dess insats är värdelös om den inte kan visa att de observationer som gjordes från början var riktiga, att man inte har kommit till platsen föregåes och att kontrollåtgärderna inte har varit meningslösa. Nu skall man finkamma hela botnen i den s. k. Karlskronabassängen, och det är ju bra. Men även om man inte skulle finna något, kan jag inte se att detta ger någon som helst grund för påståendet att de vidtagna åtgärderna skulle vara onödiga. De kommer att upprepas om något liknande inträffar någon annanstans.

Jag vill i detta sammanhang också klargöra att det inte kan finnas olika typer av bevis. Det har någon gång sagts att det skulle finnas en typ av bevis som räcker för militära ändamål och en annan typ av bevis som regeringen skulle använda sig av då den eventuellt vänder sig till utlandet eller till någon främmande makt. Det finns bara en typ av bevis, och de bygger på fakta, som antingen i sig själva är klargörande nog eller ändå ger anledning för såväl militären som de civila myndigheterna och ytterst regeringen att dra sina slutsatser.

Att regeringen inte tvekar att handla – i ö. oavsett vilken svensk regering det gäller – när den anser att det finns bevis har väl klargjorts genom vårt uppträdande både 1981, då en ubåt strandade och ingen ytterligare bevisning behövdes, och 1982, då en mängd indikationer enligt ubåtsskyddskommis-sions rapport innebar en bevisning som var tillräcklig.

Jag vill också invända mot Ulf Adelsohns tendens till något sålgs villkorlig politik. Ulf Adelsohn säger att om det är på det sättet att Sovjetunionen är ansvarig för vad som nu har förekommit i fråga om gränskränkningar, då är det olämpligt att regeringen handlar på ett visst sätt. Jag vill poängtera att regeringen kommer att handla på grundval av de fakta som föreligger men inte föra någon villkorlig politik.

Därmed är jag inne på relationerna till Sovjetunionen. Det är regeringens åsikt att man så småningom, om inget som talar i annan riktning framkommer, bör kunna återuppta förbindelserna i normal omfattning. De har varit starkt reducerade under ett antal år, nämligen sedan 1981 – längre än vad de flesta länder har befunnit sig i en motsvarande situation. Därför har vi t. ex. låtit jordbruksministern inbjuda sin sovjetiske kollega till ett besök som länge varit uppskjutet. Detta är det steg till normalisering som hittills har

tagits, men det kan naturligtvis bli flera vid senare tillfällen. Vi hoppas på det.

Jag röjer väl heller ingen hemlighet om jag säger att det har klargjorts både i utrikesnämnden och inför partiledarna att regeringen avser att ta detta steg och att vi då inte har fått några anmaningar att förhålla oss på annat sätt.

Till Jan-Erik Wikström vill jag säga att när det gäller frågan om Iran förstår jag inte hur Jan-Erik Wikström kan påstå att vi från den svenska regeringens sida skulle ha avstått från att påtala kränkningar av mänskliga rättigheter.

Under 1983 har jag själv vid tre tillfällen inför kammaran redogjort för regeringens inställning i samband med kränkningar av de mänskliga rättigheterna i Iran. Jag har också vid dessa tillfällen nämnt fransställningar som vi gjort i Teheran genom s. k. tyst diplomati. Vidare har Iran bertörs i svenska anföranden inför FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna 1983 men även i år – senast skedde det för mindre än 14 dagar sedan. Vi har alltså ingen passiv attityd därför att statsministern har sitt medlaruppdrag.

Vad sedan gäller frågan om Sydafrika ser jag ingen anledning för Jan-Erik Wikström att ställa frågan om regeringen avser att avskaffa de restriktioner som gäller för investeringar i Sydafrika och Namibia. I stället har vi givit i uppdrag åt en utredning att se hur effektiva dessa restriktioner är och om de kan effektiviseras.

Ulf Adelsohn, slutligen, talade i sitt inlägg om utrikesnämndens ställning. Det är möjligt att detta var ett principiellt inlägg. Det har i så fall som sådant ett intresse.

Jag vill försäkra kammaran om regeringens önskan om god kontakt med riksdagen. Sammanträdena i utrikesnämnden har kommit tätare än tidigare. Statsministern har infört särskilda partiledartäffar. Jag har sammanträttat med nedrustningsdelegationen efter dess tillstånd, och jag hoppas få göra det igen. Vi har satt in nedrustningsdelegationen som delegation vid Stockholmskonferensen och, förmödligen som enda stat, givit parlamentarikern ett direkt förhandlingsansvar. Regeringens önskan är således att föra sin utrikespolitik i nära kontakt med riksdagen.

Ans. 7 ULF ADELSSOHN (m) replik:

Herr talman! Först vill jag fråga utrikesministern huruvida statsministern kommer att delta i debatten. Det har ju betydelse för oss när vi skall lägga upp vårt dagsprogram att veta om vi skall stå på pass hela dagen eller om vi kan smita iväg och dricka en kopp kaffe utan att få kritik för det. Det vore bra om vi kunde få ett klarläggande huruvida statsministern kommer att delta. Jag vill så säga att jag tycker det var ett bra klarläggande utrikesministern gjorde när det gäller Karlskrona och ubåtsfrågorna över huvud taget. De missförstånd som funnits i tidningarna och i massmedia i övrigt tror jag beror på att det har förekommit ett antal uttalanden från regeringen som inte har varit tillräckligt klara. Därigenom har det uppstått en riksksamhet, och det var en bra uppstramning som Lennart Bodström gjorde.

Men det är också möjligt att de vacklande signaler som vi ibland tycker kommer från regeringen beror på att statsministern har en dubbelroll. Tvärt emot vad som normalt gäller är Olof Palme ordförande i Palmekommis-

sionen och har därigenom hela tiden att ta dubbla hänsyn. Vi tycker inte att det är särskilt lyckat att Olof Palme, till skillnad från andra ledamöter, själv siter i en regering - det är ju inte regel i dessa kommissioner. Det är möjligt, t. o. m. troligt, att detta innebär att Olof Palme här tar hänsyn till både sin roll som ordförande i Palmekommissionen och naturligtvis sin egenskap av svensk statsminister. Vi tycker inte att det är bra. Jag tror också att det kan vara ett skäl till att man ibland uppfattar den svenska regeringens hållning som en aning vacklande.

Lennart Bodström gjorde i dag vad gäller inställningen i ubåtsfrågan ett klarläggande som var bra. Vi kunde alltså konstatera att det var sovjetiska ubåtar i Gåsöfjärden, och ubåtskyddskommissionen slog fast detta i fråga om Hårsfjärden. Jag citerade det i mitt inledningsanförande och behöver inte göra det ännu en gång. Kommissionen skrev faktiskt också att andra kränkningar under 1980-1982 utförts av ubåtar tillhörande Warszawa-pakten.

Sedan dess har vi haft ett stort antal fortsatta kränkningar. Det är korrekt att vi inte kunnat fastslå någon nationellitet. Men det är å andra sidan relativt naturligt att man riktar misstankarna i viss riktning i en sådan situation. Det är också ganska naturligt att man inte minst från sovjetiskt håll rimligtvis antar att vi misstänker Sovjetunionen. Det måste se sig som mycket naturligt även för andra utländska bedömare att göra detta.

Det är därför som vi så kraftfullt har invänt mot att regeringen, i oträngt mål, utan något krav på sig och mitt under den största ubåtskyddsoperativ-nen någonsin, plötsligt tar ett aktnv initiativ och inbjuder ett ryskt statsråd. För första gången på många år har man alltså ett utbyte på statsrådsnivå. Det må vara att ni själva inte tycker att detta är märkvärdigt, men jag kan garantera att all utländsk opinion har bedömt detta som mycket förvånande. Vi lever icke i ett lufttomt rum. Hur har det från sovjetisk sida uppfattats, att man från svensk sida i detta läge har gjort denna bedömning?

Lennart Bodström har fel när han säger att vi inte har kritiserat detta. Både vid partiledaröverläggningar och i utrikesnämnden har vi från moderat håll sagt att vi inte anser att det är lämpligt att återuppta utbyte på statsrådsnivå förrän avsevärd tid har förflutit utan att vi haft några kränkningar.

En annan fråga som jag tagit upp är att vi nu inte vet exakt vad som hänt eller händer i Karlskrona. Av den anledningen tycker vi att det vore värdefullt om ubåtskyddskommissionen nu inkallades, så att man får möjlighet att värdera, pröva, se och bedöma mönstret. Den kommission som tidigare gjorde ett sådant förjänsfullt arbete, som så i detalj följde allt som hände och som kom till sådana slutsatser som regeringen både berömde och för sin del också accepterade och ställde sig bakom, tror jag nu skulle kunna göra en mycket bra insats för det första vad gäller att om möjligt få fram bevis för att kunna fastslå en nationalitet, men för det andra också därför att ett inkallande skulle visa på att vi här är beredda att ånyo över partigränserna sätta oss ned och se vad som har hänt, vad som sker, vem som kränker våra gränser och vad vi skall göra för att detta inte skall upprepas.

mildare tonfall än vad regeringschefen brukar göra. Det blir då ofta också lättare att föra en saklig diskussion. Jag delar utrikesministerns uppfattning att vi är överens om det allra mesta och om de stora frågorna i svensk utrikes- och säkerhetspolitik, och det är till gagn för Sverige. Det hindrar inte att vi kan ha och skall ha meningsutbyten i vissa frågor - som vi har nu -, men värdet av en övergripande enighet är naturligtvis stort, och det är värdefullt att debatten har kunnat föras i så värdiga former.

Anf. 8 THORBÖRN FÄLLDIN (c) replik:

Herr talman! Utrikesministern återropade överläggningar i partiledarkretsen och i utrikesutskottet som gällde våra relationer till Sovjet. Jag skulle vilja säga att utrikesministerns beskrivning kräver någon komplettering.

För det första anser vi att överenskommelser eller arrangemang som varit avtalade, av typen pol- och befrens resa och den blandade kommissionens besök, som löper efter en tidsbegränsning, bör man inte ändra, eftersom det skulle innebära en markering; en utrikespolitisk åtgärd. Mot detta har vi från centerns sida inte anfört någon kritik.

För det andra har jag tillåtit mig säga att ett nästa steg jämpligen kunde vara det utbyte på jordbruksminister nivå som under hand länge har varit i fråga. Men jag hoppas att utrikesministern är villig att bekräfta att vi från vår sida har sagt ifrån att ett initiativ i detta avseende borde anses till dess vi har fått ytterligare ljus över den situation som nu råder i Karlskrona. Det finns enligt vår uppfattning ingen anledning att just i denna situation ta sådana initiativ.

I själva huvudfrågan, dvs. att vi inte skall reagera utrikespolitiskt på annan grund än fakta, är vi helt ense. Men jag har funnit anledning att komplettera utrikesministerns beskrivning av de samtal som har ägt rum med att konstatera att vi för vår del har avträtt från att ta nya initiativ.

Något ord om ubåtskommissionen: Jag delar uppfattningen att den gjorde ett mycket förjänsfullt arbete och att den var en alldeles utomordentlig grund för det fortsatta utrikespolitiska agerandet. Jag vill inte utesluta att det kan finnas anledning att göra en motsvarande undersökning av vad som har skett och sker i Karlskrona. Men jag tror att det är mycket viktigt att vi låter militären klara av sin uppgift först. Jag menar helt enkelt att det kan väcka olust och misförsänd, både här hemma och där ute, om vi politiker plötsligt skulle säga att den analys, den undersökning, som det åligger militären att göra med sin utrustning och sina metoder, skulle övertas av oss politiker i detta skede. Det tror jag vore att ha livet för bråttom. Personligen tror jag att vi har anledning att avvakta den rapport som överberedningshavaren har lovat komma med i april månad och med den som grund ta ställning till om man skall göra det ytterligare arbete som en parlamentariskt sammansatt kommission kan göra.

Anf. 9 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Också jag glädder mig åt att debatten har förts med lugn och saktighet. Det beror naturligtvis på ämnet - det kan också bero på vilka det är

Utrikesdebatt

som för debatten.

Regeringsdeklarationen finner jag på det hela taget välskriven och välbalanserad. Jag tolkar det så att ledningen i utrikesdepartementet numera har lättare att utnyttja den sakkunskap och erfarenhet som finns inom utrikesdepartementet än man hade under ett första inledande skede.

Så till de frågor jag ställde.

Jag sade inte att utrikesministern har tegtat om läget i Iran – jag sade att det har funnits en motvilja mot att kritisera regimen i Iran. Det tror jag är alldeles påtagligt. Den utveckling som där har ägt rum har ju inte varit den som statsministern gav uttryck för strax efter det att Khomeini hade kommit till makten; den har gått i precis motsatt riktning. Det är naturligtvis i ljuset av detta som många har en känsla av att man mätt med annat mått i beskrivningen av utvecklingen i Iran än man normalt har gjort. Det kan ha sina psykologiska förklaringar, men jag tror att det finns anledning att skärpa tonen, för utvecklingen där är på ett sätt nästan unik i världen. Jag sade att man fört landet flera årtiondraden tillbaka, och det är förvisso inte om många stater i världen man kan säga det.

Beträffande Sydafrika gällde inte min fråga hur regeringen såg på detta land utan hur socialdemokratin såg på det. En framträdande socialdemokratisk riksdagsman sade häromveckan att han ansåg att ifrågasvarande lagstiftning bör avskaffas. Det var i ljuset av detta som jag ställde frågan om det var denna uppfattning som det socialdemokratiske partiet nu hade.

Så till frågan om regeringens handläggning av kränkningarna i Karlskrona. Jag har egentligen inte några invändningar att komma med. Jag tycker att regeringen på det hela taget har skött handläggningen bra. Man kan kanske säga att det i ett första inledande skede kunde ha sägts något ord av stöd för försvarets ansträngningar. Jag tycker att det sedan har gjorts en del olyckliga uttalanden. Att föra in Loch Ness-odjuret i beskrivningen av vad som händer i Karlskrona kan ju inte vara ägnat att förstärka modet hos dem som försätter dag efter dag och vecka efter vecka med ansträngningar där nere.

När det gäller tidpunkten för att normalisera utbyteskonakterna – en normalisering hoppas vi alla skall komma till stånd – vill jag säga att den tidpunkten måste väljas med mycket stor omsorg. Det har inte riktats någon kritik från folkpartiets sida mot att man har ett utbyte med Sovjetunionen på tjänstemannanivå – inte heller mot att man så småningom återupptar förbindelserna också på statsrådsnivå. Men själva tidpunkten bör väljas med fines. Det kan ibland vara så att man kan dröja något och då vinna mera av allmän förståelse för en sådan åtgärd.

När det gäller behovet av att utvärdera vad som skett i Karlskrona delar jag Thorbjörn Falldins uppfattning att man inte skall tillsätta en ubåtskommision förrän försvarets insatser i Karlskrona har avslutats. Just nu skall vi ge all stöd till försvarets fortsatta ansträngningar. När insatserna har avslutats finns det anledning att analysera vad som har hänt och att dra de politiska slutsatserna. Då tror jag också att det kommer att bli aktuellt, kanske inte att återkalla ubåtskommissionen men att sätta till en ny kommission, som får undersöka vad som egentligen har hänt i Karlskrona.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Ans. 10 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Även om man självfaller inte kan bedriva utrikespolitik på grundval av vad som hittills framkommit kring händelserna i Karlskrona, ger det som har skett ändå anledning till vissa reflexioner. Jag tänker då på vad som sägts av militären och hur vissa massmedia agerat. I vart fall har detta gett anledning för Ulf Adelsons att försöka bedriva viss utrikespolitik – kanske med inrikespolitiska förtecken. Han surfar uppbarligen på något slags opportun väg i detta sammanhang. Då kan man fundera över vad det är som gör att en sådan väg uppstår.

Det är möjligt att vi aldrig får reda på vad för slags främmande underrättensverksamhet som pågick eller pågår. Kanske får vi inte ens säkert veta om det över huvud taget rörde sig om någon sådan verksamhet. Det är den osäkerhet eller, som jag sade tidigare, hysteri, som har funnits kring vissa inslag som ger anledning till en del funderingar. En fundering är: Hur pass tydliga indikationer skall det till för att sådant här jätrellt pådrag skall rulla i gång? Inte minst det som hände häromkvällen, då de största vapeninsatserna under de här veckorna utlöstes av falskt alarmer, gör att denna fråga måste ställas.

Räcker det med att någon eller några tror sig iaktta något misstänkt och att några andra eller en tredje person tror sig kunna bekräfta iakttagelserna? Jag syftar här på det bekanta fenomenet att iakttagelser har en benägenhet att smitta av sig, när de väl är gjorda. Det gäller även tränad personal.

I det sammanhanget är det intressant att ställa frågan: Hur låg är marinens tröskel vid sådana här larm om underrättensverksamhet? Om den är mycket låg, kan vi ju i fortsättningen räkna med att det med jämna mellanrum kommer att utlösas stora militära pådrag längs våra kuster eller t. o. m. i Hammarbyleden. Det är naturligtvis något som i så fall mycket starkt skulle påverka debatten om vår försvars- och utrikespolitik både här hemma och utomlands, alldeles oavsett om det har funnits någon grund för operationerna eller inte.

Jag menar att marinsens sätt att reagera har vitingående betydelse för frågor som sträcker sig långt utöver de militärt operativa planerna. Även uttalanden och tolkningar av ledande militärer får ju i det sammanhanget mycket stor betydelse. Regeringen har valt att hitills inta den traditionella hållningen att uttala sitt fulla förtroende för militären och överlåta åt den att agera på egen hand.

Vad som är rimligt och riktigt när det gäller att avvisa mer eller mindre avskiltiga kränkingar av vårt luftrum och våra territorialvatten ovan utan, vilket äger rum många gånger varje år utan större dramatik, kanske inte är det när det gäller så komplicerade operationer som marinsens senaste.

Herr talman! Den fråga jag diskuterar handlar inte om förtroende eller inte utan mera om huruvida existerande strukturer och rutiner är anpassade efter situationens krav. Vi minns ju hur redan i Karlskronaaffärens inledning

Utrikesdebatt

Utrikesdebatt

en hög officer ansåg att den militära ledningen på platsen borde få hjälp av civil expertis, bl. a. jurister. Hade man fått det kanske mycket av bråket kring tillämpningen av 1940 års skyddslag hade kunnat undvikas.

Den militära ordningen är ju sådan att ansvar och makt praktiskt taget ligger helt samlade hos den lokale militärbefälhavaren när det gäller en operation av det här slaget. Överbefälhavaren och försvarsstabschefen låter informera sig – det är självklart. De informerar i sin tur regeringen – det är också självklart. Men när sedan överbefälhavaren tog upp operationen i en deborder, då formligen överfölls han av massmedia och avkrävdes en förklaring – underförstått att han lagt sig i någonting som han egentligen inte har med att göra. Är detta en rimlig ordning när det gäller en fråga som står i hela nationens intresse vecka efter vecka?

Herr talman! När en utvärdering skall göras av den rent militära delen av operationen bör det vara lika angeläget att utvärdera också de erfarenheter som har gjorts på andra områden. Hur bör förhållandena se ut mellan den högsta militärledningen och den operativa ledningen på platsen? Här bör förbindelserna mellan regeringen och militären vara? Vilken kommandostruktur bör man ha vid ett tillfälle som detta? Vilken informationspolicy skall tillämpas?

På den punkten skulle jag vilja ställa en fråga till regeringen: Har man funderat över vilka slutsatser man skall dra och vilka erfarenheter man har vunnit under den här tiden? På vilket sätt kommer man att ta upp detta?

Ans. II Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! När det gäller frågan om att inkalla utbåtsskyddskommissionen eller tillsätta någon annan utredning vill jag erinra om att utbåtsskyddskommissionen tillsattes för att utvärdera händelserna i Håstjärden och för att se hur militären hade verkat där och hur samarbetet fungerat med de civila myndigheterna. Kommissionen skulle lägga fram förslag som var grundade på denna granskning. Kommissionen kom också med förslag om skärpta bestämmelser för ingripande med vapenmakt, förslag som regeringen förelade riksdagen och som där godkändes. Regeringen har också ansökt sig till utbåtsskyddskommissionens rapport.

Beträffande den senare tidens händelser har vi haft regelbundna förredragsningar från de militära myndigheterna – överbefälhavaren, försvarsstabschefen och marinchefen. Det har varit förredragsningar för enskilda statsråd och för regeringen och dessutom genomgångar med oppositionens ledare. Jag tror att regeringen nu har en så klar uppfattning om vad som förekommit som det är möjligt att få. Det finns en direktkontakt mellan den militära ledningen och den politiska ledningen, så i varje fall för tillfällen är inte något mellanled nödvändigt. Men om det, efter överbefälhavarens kommande rapporter, skulle visa sig föreligga ett behov av ytterligare utredning, kommer regeringen att pröva saken.

I fråga om vårt utbyte med Sovjetunionen i form av ministerbesök vill jag inte gå alltför långt genom att framhäva motsättningar. Det är ostridigt att man från de övriga partiernas sida, möjligen med undantag för moderata

samlingspartiet, sagt att det är en förnuftig linje att börja med att inbjudna jordbruksministern, som ju redan tidigare var inbjuden till Sverige. Det skall också medges att man samtidigt uttalade att det bör förflyta en passande tid mellan det besök som gjordes i Sovjetunionen av chefen för vår politiska avdelning och det kommande ministerbesöket. Det lär det nog också göra, för jordbruksministerns besök är tänkt att äga rum någon gång i början av juni. Det är ett par månader till dess, så det blir god tid att se hur situationen utvecklar sig under dessa månader. Man kan inte gärna ringa upp ett främmande lands minister och säga att nu har läget klarnat i sådan omfattning att det vore bra om ni kom i nästa vecka. Jag skulle tro att några månaders förvaringsstid är vad också andra länders regeringar behöver för sin tidplanering.

Ulf Adelsohn har ställt frågan om statsministern kommer att delta i den här debatten. Det är inte så lätt för mig att svara på den frågan, men jag skulle vilja påstå att om statsministern blir apostroferad i tillräcklig grad, är det troligt att han begär ordet för att göra ett inlägg. Ulf Adelsohn har möjligen genom sitt inlägg kommit mycket nära den gräns där det föreligger risk att den tiltänkta kafferasten inte kan bli av omedelbart. Men det får den fortsatta händelseutvecklingen här utvisa.

Vad jag för min del vill framhålla är att jag inte kan se att det för den svenska regeringen eller för riksdagen är någon nackdel att Olof Palme har behållit uppgiften som ordförande i den oberoende kommissionen, något som ger honom möjligheter till internationella kontakter vilka vi i mycket stor utsträckning har nytta av. Jag ser inte heller någon nackdel i att Olof Palme behållit uppdraget från FN:s generalsekreterare att fungera som medlare i konflikten mellan Iran och Irak. Han har troligen större utsikter att nå resultat än andra som utan generalsekreterarens uppdrag erbjudit sig att fylla rollen som medlare.

Till Jan-Erik Wikström vill jag säga att det alltid är intressant att av någon som är väl förfaren i regeringskonsten bli recenserad i hur arbetet nu bedrivs i utrikesdepartementet. Det var ju skönt att höra att Jan-Erik Wikström anser att en bättring har skett när Jan-Erik Wikström granskat vår verksamhet med sina erfarna ögon. Jag vill ändå föreslå att eventuella kommentarer om det sätt på vilket vi förbereder vårt arbete kunde få höra hemma i tidningarnas särskilda skvallerspalter för struntprat och inte dras in i den debatt vi för här.

I det sammanhanget vill jag anknyta till en något allvarigare sak. Jan-Erik Wikström försöker göra gällande att det finns olika nyanser i uttalanden som statsråd gör. Ja, förvisso kan det göra det, även om de som talar vill uttrycka en och samma mening. Alla som hittills har uppträtt i denna debatt har betonat det angelägna i att det förekommer en utrikespolitisk debatt mellan partierna, men också en debatt som är folkligt förankrad. Skall det vara någon mening med en fri debatt, kan vi inte hålla samma tal allsemanans. Jan-Erik Wikström borde som liberal acceptera att en tanke kan uttryckas på olika sätt.

Man måste ändå försöka se till viljan och avsikten med de anföranden som hålls. De går ut på att framföra ståndpunkter och redovisa huvudinjer i

Utrikesdebatt

Utrikesdebatt

svensk utrikespolitik. Om den ene talaren säger att man för det första, för det andra och för det tredje skall göra det och det, och den andre talaren säger att man skall göra dels det och dels det, så uppträcker alltid någon felännare sådana nyanser som gör att det kan påstås existera oenighet i regeringen.

Det här är också allvarigt när det gäller frågan om möjligheterna att föra en debatt i våra partier. Det är inte så att var och en i det socialdemokratiska partiet måste fråga regeringen vad han eller hon får säga i utrikespolitiska frågor. Regeringen bör inte heller säga till någon om ett uttalande var lämpligt eller olämpligt. Därför bör Jan-Erik Wikström bedöma regeringens uppträdande efter vad den säger och inte på alla möjliga håll leta efter uttalanden samt påstå att regeringen kan missrättas för att t. ex. vilja göra sanktionspolitiken gentemot Sydafrika mindre effektiv, därför att han har uppfattat ett i tidningar återgivet uttalande av en medlem i det socialdemokratiska partiet på ett visst sätt.

Om vi skall föra en utrikespolitisk debatt som verkligen förtjänar att kallas så, då måste det också vara viktigt – för att få bredd och djup i debatten – att se till avsikten, tillåta nyanser och att försöka förstå vad som är meningen med vad som sägs. Man skall inte ägna sig åt fejlfineri eller åt att försöka konstruera motsättningar där sådana inte finns. Särskilt den som i andra sammanhang försvarar debattens frihet bör inte ägna sig åt detta.

Anf. 12 ULF ADELSOHN (m) replik:

Herr talman! Inför risken, som utrikesministern säger, att statsministern går upp i debatten om man apostroferar honom för mycket, så skall jag inte apostrofera honom alls. Men låt mig ta upp två saker.

Vi delar uppfattningen att ubåtskyddskommittén inte skall inkallas förrän den militära operationen är avslutad. Först skall självklart det göras som militärledningen anser vara lämpligt i både tid och rum.

Beträffande den andra frågan, som egentligen är den om vilken vi strider, nämligen normaliseringen av statsrådsutbytet med Sovjetunionen, så har jag hela tiden deltagit i överläggningarna på den punkten. Utrikesministern säger att det inte har framförts några invändningar mot regeringens agerande från de övriga partierna, möjligen med undantag av moderaterna. Det är alldeles riktigt att varken folkpartiets eller centerns representanter gjorde några invändningar när den här saken togs upp i höstas. Uttrycket "möjligen med undantag av moderaterna" är väl mildt. Vi sade att det i och för sig är riktigt att man skall återuppta och normalisera kontakterna med Sovjetunionen, men först sedan en ansenlig tid förflutit efter det att ubåtskränkningarna bevisligen upphört. Det har hela tiden varit vår ståndpunkt. Om det är någonting vi önskar så är det att ubåtskränkningarna skall upphöra, att alla länder skall respektera vår nationella suveränitet och inte kränka våra gränser. Vi ser det som naturligt att återuppta kontakterna, men det skall ha förflutit en ansenlig tid efter det att kränkningarna har upphört.

Vad som sedan hände var att vi i Karlskrona fick den största ubåtskyddsoperationen i modern tid. Precis när den pågår passar regeringen på att aktualisera en inbjudan till ett sovjetiskt statsråd. Det är denna signal som

enligt all diplomatisk och internationell vedertagen praxis är det avgörande. Självfaller är inte det väsentliga om ett sovjetiskt statsråd kommer i juni, juli eller augusti. Det begränsar alla att statsrådsinbjudningar inte sker med några dagars varsel.

Det är riktigt, som Thorbjörn Fälldin säger, att man från centerhåll undrade om inbjudan verkligen hade överlämnats. Jag kan betona att statsministern för sin del knappast verkade medveten om huruvida den hade överlämnats eller inte, men statsministern var helt på det klara med att så skulle ske, om än – som han uttryckte det – i s. k. smigelfart.

Det har varit en målmotiveren och klar strävan från samliga företrädare för den svenska regeringen att normalisera relationerna och utbytena på statsrådsnivå, att aktualisera inbjudan av den sovjetiske jordbruksministern och att göra detta oberoende av operationerna i Karlskrona.

Vi moderater gjorde invändningar från början och ville att en ansenlig tid skulle förflöta. Från centerns och folkpartiets sida har man – sedan frågan blev aktuell mitt under Karlskronahändelserna – annåt den tvetsksamhet som Thorbjörn Fälldin redogjorde för här i talarstolen. Men den svenska regeringen har – tvärt emot all tänkbar diplomatisk praxis och trots uttalade tvetsksamheter från andra politiska partier – aktualiserat och enverlet drivit denna fråga på ett sätt som jag tycker är felaktigt.

Anf. 13 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag blev liert förbryllad av utrikesministerns inlägg. Jag vet att det har varit ett inledningskede i utrikesministerns karriär som statsråd som har irrigasatts av många. Jag har inte deltagit i den trafiken.

I dag försökte jag säga någonting som skulle vara ett beröm eller en komplimang. Då lämnade utrikesministern plötsligt alla färdigskrivna repliker och fick ett temperamentsutbrott. Det är roligt att se att utrikesministern har temperament, men det jag sade var faktiskt menat som en komplimang. Är man ovan vid det, har man också svårt att ta emot en komplimang. Ta till er det jag sade, herr utrikesminister!

Vad var det för felfineri som jag ägnade mig åt? Jag frågade om socialdemokraterna stod bakom en uppfattning i en sakfråga som en känd och aktad socialdemokratisk ledamot av denna kammare har givit uttryck för. Är det felfineri? Är det struntprat?

Jag har tolkat det så, att utrikesministern möjligen har blivit så indignerad över detta uttalande att han tycker att det är förskräckligt att jag över huvud taget omnämner det. Men det var ju uppseendeväckande att någon som är ledamot av denna utredning sade att vi bör avskaffa lagen om investeringsförbud i Sydafrika. Det var den sakfrågan som jag tog upp.

Jag tycker att det är utmärkt med en utrikespolitisk debatt, och jag lovar att alltid försvara utrikesministerns yttrandefrihet, särskilt när han lämnar de färdigskrivna replikerna och visar sitt temperament och engagemang.

Jag vill tillägga att jag tycker det är bra att regeringen i de yttersta av dessa dagar har lagt fram en tilläggsproposition och ökat på biståndet med 300 miljoner. Jag var bland dem som häftigast kritiserade regeringen för sveket

Utrikesdebatt

Utrikesdebatt

mor biståndsmålet. Nu har man visserligen inte nått ända fram, men man har ändå tagit ett betydande steg för att återställa biståndet till den tidigare nivån. Jag vill – för tydlighetens skull – påminna att jag säger detta utan ironi. Det är en komplimang till utrikesministern, som med stöd av stöckliga medarbetare i utrikesdepartementet har lyckats åstadkomma detta. Jag tror att kammarans ledamöter i övrigt inser att det jag sade har den karaktären. Så ett ord till Lars Werner. Lars Werner vädrar morgonluft. Man har inte hitat någonting i Karlskrona, och så drar han i gång ett väldigt resonemang. Jag skulle vilja säga att när jag – och jag tror de andra – talat om enighet om svensk försvarspolitik och svensk utrikespolitik, så har det inte omfattat vänsterpartiet kommunisterna. Lyckligtvis har vi i svensk utrikespolitik och svensk försvarspolitik inte gjort oss beroende av vänsterpartiet kommunisterna.

Ans. 14 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Nu känner jag igen herr Wikström – nu börjar han bli rolig och undelar komplimanger. För jag beträffande det sista herr Wikström sade uppmana honom att läsa Svenska Dagbladet. Vi behöver då inte tvista om huruvida man är beroende av vårt parti eller inte. Jag tycker själv att Svenska Dagbladet överdriver väldigt mycket när man säger att det är vi som bestämmer över den svenska försvarspolitiken; jag läste om det under den senaste försvarsuppgörelsen.

Men det var inte därför jag begärde replik, utan det var för att ta upp en fråga som kommit bort litet grand i diskussionen, nämligen frågan om en kärnvapenfri zon. Jag är helt överens med utrikesministerns värderingar i kärnvapenfri zonen om betydelsen av en sådan zon. Tidigare har ju de regeringsdeklarationen om betydelsen av en sådan zon. Tidigare har ju de borgerliga regeringarna varit mycket passiva i arbetet för detta. Det var naturligtvis ingen tillfällighet att det blev så, med tanke på den roll som moderaterna spelade både i och utanför de borgerliga regeringarna under de sex åren. Även om moderaterna i juni 1981 ställde sig bakom riksdagens enhälliga beslut om att regeringen aktivt skulle arbeta för inrättande av en kärnvapenfri zon i Norden, så har man i praktiken gått ifrån beslutet och markerat en från andra parter avvikande mening.

Nu är detta heller inte någonting märkvärdigt. Moderaterna har sedan länge drivit en avvikande mening gentemot regeringar – även gentemot borgerliga regeringar. Det har spelet gick egentligen så långt att den dåvarande avgående statsministern Falldin fann sig föranlåten att uttala: De sätter partinien före en gemensam uppslutning kring den säkerhetspolitik och utrikespolitik som den här nationen varit samlad omkring i december. Det är riktigt! I förra årets utrikesdebatt sade statsminister Palme: Vi kan konstatera att moderaterna inte bara satt partiniet före svenska nationella intressen i några enstaka fall. Detta är beklagligt och bekymmersamt men måste ändå konstateras.

Detta kan jag också säga som en replik till herr Wikström.

Herr talman! Moderaternas agerande är naturligtvis olyckligt. Det försvarar naturligtvis arbetet för en kärnvapenfri zon. Men det får ju inte hindra

riksdagens övriga parter att arbeta för detta.

I dag vet vi att en utomordentligt stark folklig opinion backar upp detta krav. Det gäller inte bara de alliansfria länderna Sverige och Finland, utan också NATO-länder som Danmark, Norge och Island. I Danmark har folketings majoritet, trots den borgerliga regeringens ovilja, gjort ett mycket klart uttalande för en kärnvapenfri zon. I Norge har arbeiderpartiet gjort en mycket viktig omprövning i de säkerhetspolitiska frågorna och förordar numera zontanken.

I Sverige har alltså samtliga parter uttalat sig för zontanken, även om moderaterna som sagt målt sig ur det som den gången var en läpparnas beaktelse.

Fån sovjetisk sida har det också gjorts viktiga uttalanden, som borde underlätta diskussionerna om och inrättandet av en kärnvapenfri zon. Jag hänvisar till den intervju som Vadim Zagladin gav i tidningen Ny Dag för en tid sedan, där Zagladin förordade bl. a. att Östersjön göts kärnvapenfri. Jag vet att den svenska regeringen gjort och gör konstruktiva insatser för en kärnvapenfri zon. Men just nu tycks frågan ligga liksom litet grand på is. Det är därför jag vill fråga utrikesministern: Vilka akтуella konkreta initiativ är man beredd att ta under den närmaste tiden för att föra fram frågan om att göta Norden till en kärnvapenfri zon?

Ans. 15 Utrikesminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag vill som svar på den frågan om kärnvapenfri zonen i Norden säga att vi bedriver ett fortsatt utredningsarbete i utrikesdepartementet. Jag hoppas också kunna överlägga med nedrustningsdelegationen i frågan. Om det sedan blir möjligt att lägga fram förslag kommer dessa givetvis att redovisas i utrikesnämnden, innan vi går vidare med dem.

En motsvarande utredningsverksamhet hoppas jag pågå på alla möjliga plan i de övriga nordiska länderna. Jag anser att frågan är viktig, och mycket återstår att göta.

Jag vill också framhålla att de som angriper frågan om en nordisk kärnvapenfri zon genom att finna än den ena och än den andra invändningen har inte därmed anledning att säga att man inte skall fortsätta arbetet med frågan. Det finns t. ex. de som menar att man genom ett avtal om en kärnvapenfri zon eller någon annan form av utfästelse där supermakterna är inblandade skulle försäkra sig i ett osäkrare läge, eftersom utfästelsen kunde brytas. Det är emellertid svårt att se att man utan varje utfästelse eller överenskomme skulle leva säkrare än om man hade en sådan.

Men den som hävdar att en kärnvapenfri zon skall lösa alla våra säkerhetspolitiska problem, kan lika gärna lägga åt sidan alla förhoppningar om att nå målet. Det finns både för- och nackdelar med en nordisk kärnvapenfri zon, och det fordras att alla de tilltänkta deltagande länderna finner att fördelarna överväger nackdelarna för att det skall bli en sådan zon. Att vi skulle få ett läge där parterna såg uteslutande fördelar och inte en enda nackdel är nästan en absurd tanke. Det är verkligen inte så att vi nu har uteslutande fördelar av att sakna en nordisk kärnvapenfri zon, utan man kan tydligt se många nackdelar med detta.

Utrikesdebatt